

A SZOCIÁLIS CÉLÚ NONPROFIT SZERVEZETEK GAZDASÁGI EREJÉNEK ÉS BEVÉTELSZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSAI AZ ELMÚLT HÁROM ÉS FÉL ÉVTIZEDBEN

SIPOSNÉ NÁNDORI ESZTER¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2026.3.41-74>

Absztrakt

A tanulmány a magyarországi szociális célú nonprofit szervezetek fejlődését vizsgálja az 1990-es rendszerváltástól 2024-ig, különös tekintettel gazdasági erejük és bevételszerkezetük változására. Az elemzés a Központi Statisztikai Hivatal nonprofit szektorra vonatkozó adataira épül, és a szervezetek számának, bevételének, foglalkoztatási és önkéntességi kapacitásának, valamint főbb bevételi forrásainak hosszú távú alakulását vizsgálja. Az eredmények alapján a szociális nonprofit szektor gazdasági súlya hosszú távon jelentősen növekedett, miközben 2010 után a szervezetek száma csökkent, a bevételek és a foglalkoztatási kapacitás tovább bővült. A bevételszerkezetben az állami finanszírozás tartósan meghatározó maradt, ezen belül pedig a normatív támogatások súlyának növekedése a közfeladat-ellátás intézményesülését jelezte. Ezzel párhuzamosan az alaptevékenységből származó bevételek erősödése a szervezetek saját erőforrás-teremtő képességének növekedésére utal. A 2010 utáni centralizáció a központi állami finanszírozás szerepét erősítette, miközben az önkormányzati források jelentősége mérséklődött. A 2018 utáni időszakban ismét növekedett a magánforrások és a saját tevékenységből származó bevételek súlya, ami bizonyos fokú gazdasági autonómiát is biztosított a szektor számára.

Kulcsszavak: szociális nonprofit szervezetek; szociálpolitika; bevételszerkezet; állami finanszírozás; jólét mix

Changes in the economic capacity and revenue structure of social nonprofit organizations in Hungary, over the past three and a half decades

Eszter Sipos Nándori

Abstract

The study examines the evolution of social nonprofit organizations in Hungary from the 1990 democratic transition to 2024, focusing particularly on shifts in their economic capacity and revenue structures.

¹ Siposné Nándori Eszter, PhD, közgazdász és szociológus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Világ és Regionális Gazdaságtan Intézet.

Drawing on data from the Hungarian Central Statistical Office (HCSO) on the nonprofit sector, the analysis traces long-term trends in the number of organizations, total revenues, employment and volunteering capacities, and primary funding sources. The findings indicate that while the economic weight of the social nonprofit sector grew significantly over the long term, the post-2010 period saw a decline in the number of organizations alongside a continuous expansion of revenues and employment capacity. Government funding has remained consistently dominant within the revenue structure; specifically, the rising share of normative statutory funding marks the institutionalization of public service provision. Concurrently, the growth of revenues from core activities reflects the organizations' increasing capacity for self-financing. The post-2010 centralization strengthened the role of central government funding, whereas local government resources declined in importance. Finally, the post-2018 period witnessed a resurgence in the share of private funding and earned income from core activities, granting the sector a degree of economic autonomy.

Keywords: social nonprofit organizations; social policy; revenue structure; public funding; welfare mix

BEVEZETÉS

A szociális szükségletekre adott válaszok kialakításában és finanszírozásában az állami intézmények mellett a piaci szereplők, a háztartások, valamint a civil- nonprofit szervezetek is részt vesznek. E szereplők egymáshoz való viszonyának leírására a jóléti pluralizmus, illetve a jólét mix (welfare mix) megközelítése vált meghatározóvá, amely a jóléti szolgáltatások előállítását és finanszírozását több szektor közötti együttműködésként értelmezi (Evers – Wintersberger 1990). E megközelítés egyik lényeges kérdése, hogy az egyes szereplők milyen feladatokat látnak el, milyen erőforrásokra támaszkodnak, és milyen módon kapcsolódnak egymáshoz a szolgáltatások finanszírozásában és azok nyújtásában. A civil- nonprofit szervezetek alkotta harmadik szektor a vegyes jóléti rendszer olyan köztes területeként értelmezhető, amely a piaci, állami és informális szférával egyaránt kapcsolatban áll (Evers 1995; Evers – Laville 2004).

A nonprofit szervezetek e rendszerben sajátos helyet foglalnak el: egyszerre lehetnek az állami ellátórendszer partnerei, az állami szolgáltatások kiegészítői, illetve olyan szükségletek közvetítői és képviselői, amelyekre az állami vagy piaci szereplők nem, vagy csak korlátozottan reagálnak (Salamon 1987).

A nonprofit szektor jóléti szerepe ugyanakkor országonként és történeti korszakonként jelentősen eltérhet. A nonprofit szervezetek gazdasági és társadalmi súlya, illetve a viszonyuk az állami finanszírozással részben annak függvénye, hogy az adott országban milyen intézményi struktúrában oszlanak meg a jóléti feladatok. A szektor bevételei között az állami

támogatások, a magánadományok és a szolgáltatásokból származó bevételek eltérő súlyt képviselhetnek (Salamon – Anheier 1996).

A nonprofit szervezetek számos országban nem pusztán érdekképviselői vagy közösség-szervező szerepet töltenek be, hanem közvetlenül is részt vesznek szociális szolgáltatások nyújtásában. Adalbert Evers és Jean-Louis Laville (2004) a harmadik szektort az európai szociális szolgáltatások egyik fontos szervezeti szereplőjeként értelmezi, és hangsúlyozza a nonprofit, önkéntes, kölcsönös és szociális gazdasági szervezetek jelentőségét a kortárs szociálpolitikában.

A magyar nonprofit szektor fejlődése sajátos történeti és intézményi környezetben ment végbe. Az 1990-es politikai és gazdasági rendszerváltást követően nem egy már létező nonprofit szektor átalakulásáról, hanem egy új intézményi struktúra kiépüléséről beszélhetünk. Kuti Éva és Sebestény István (2004) szerint a szektor kialakulása szorosan összefüggött a politikai és gazdasági átmenettel, miközben a nonprofit szervezetek fokozatosan a társadalmi és közpolitikai rendszer intézményes szereplőivé váltak. A nonprofit szektor fejlődése ezért nem pusztán a szervezetek számának növekedését jelentette, hanem a szervezetek gazdasági kapacitásának, foglalkoztatási szerepének és az állami finanszírozáshoz való kapcsolódásának átalakulását is.

A magyar nonprofit szektor fejlődésének egyik fontos kérdése ebből következően az, hogy milyen kapcsolat alakult ki a nonprofit szervezetek és az állam között a közfeladatok ellátásában. A szociális szolgáltatások esetében e kérdés különösen jelentős, mivel az állam felelőssége mellett az önkormányzatok, a nonprofit szervezetek és más szolgáltatók is részt vehetnek a szolgáltatások megszervezésében és nyújtásában.

A nonprofit szervezetek és az állam viszonyának vizsgálatában a finanszírozási szerkezet kiemelt jelentőséggel bír. A bevételek forrása ugyanis nem csupán a szervezetek pénzügyi helyzetéről ad információt, hanem az állami és nonprofit szereplők közötti intézményi kapcsolatokról is. Különösen fontos e szempontból annak vizsgálata, hogy a nonprofit szervezetek milyen mértékben támaszkodnak közfinanszírozásra, illetve milyen arányban képesek saját tevékenységükből vagy egyéb, nem állami forrásokból bevételt előállítani. A nonprofit szervezetek finanszírozása ezért egyszerre értelmezhető a szektor gazdasági erejének és az állammal kialakított kapcsolatuknak egyik dimenziójaként (Salamon – Toepler 2015).

Jelen tanulmányban a finanszírozási szerkezet értelmezésének egyik kiindulópontját a normatív és nem normatív állami, illetve önkormányzati támogatások megkülönböztetése jelenti. A normatív támogatások a közfeladatok intézményes finanszírozásához kapcsolódva arra utalnak, hogy a civil-nonprofit szervezetek milyen mértékben kapcsolódnak be az állami szociálpolitikai feladatok ellátásába. Ebben az értelemben a normatív finanszírozás a közfeladat-átvállalás, illetve az állami szolgáltatásnyújtás részleges helyettesítésének egyik lehetséges indikátora. Az állami és önkormányzati nem normatív támogatások ezzel szemben olyan finanszírozási kapcsolatot jelezhetnek, amelyben a nonprofit szervezetek a közszolgáltatási rendszer mellett, annak kiegészítéseként, illetve egyes hiányainak mérséklésére vesznek részt a szociális problémák kezelésében. A két finanszírozási forma egymáshoz viszonyított súlya ezért alkalmas lehet annak vizsgálatára, hogy a nonprofit szektor milyen szerepet tölt be a jóléti szolgáltatások állami és nem állami szereplők közötti megosztásában.

A szociális nonprofit szektor államhoz való viszonyának másik fontos dimenziója a saját gazdasági erőforrások előállításának képessége. Az alaptevékenységből és gazdálkodási tevékenységből származó bevételek azt mutatják meg, hogy a szervezetek milyen mértékben képesek saját működésükhöz szükséges forrásokat előállítani az állami és önkormányzati támogatásokon kívül. E bevételeknek a támogatásokhoz viszonyított aránya ezért a nonprofit szektor gazdasági autonómiájának egyik lehetséges indikátoraként értelmezhető. A bevételszerkezet tehát egyszerre alkalmas a nonprofit szektor gazdasági erejének, finanszírozási függőségének és potenciális autonómiájának vizsgálatára.

A tanulmány azt is vizsgálja, hogy az 1990-es rendszerváltástól napjainkig hogyan alakult a szociális célú nonprofit szervezetek szerepe a magyar szociálpolitikában, különös tekintettel gazdasági erejük és bevételszerkezetük változására. A kutatás a Központi Statisztikai Hivatal „Nonprofit szervezetek Magyarországon” nonprofit szervezetekre, illetve azon belül a szociális célú nonprofit szervezetekre vonatkozó adatfelvételének adatait használja fel

A kutatás egyik fő kérdése, hogy hogyan változott a szociális nonprofit alszektor gazdasági ereje az 1990-es rendszerváltás óta eltelt három és fél évtizedben. E kérdés megválaszolásához a szervezetszám, az összbevétel és a foglalkoztatás hosszú távú változását elemzem.

További fontos kutatási kérdés volt, hogy miként alakult át a szektor bevételszerkezete, és ezen belül milyen változások figyelhetők meg a normatív, a nem normatív állami és önkormányzati támogatások, valamint a saját tevékenységből származó bevételek súlyában. A bevételszerkezet változásának elemzése alapján arra a kérdésre is keresem a választ, hogy a szociális nonprofit szektor államhoz való kapcsolódása hogyan alakult. A normatív és nem normatív támogatások egymáshoz viszonyított súlyát a közfeladat-ellátásban betöltött potenciális helyettesítő, kiegészítő vagy korrekciós szerep egyik indikátoraként értelmezem. Emellett egy további kutatási kérdésként a szektor saját erőforrás-teremtő képességének és gazdasági autonómiájának változását vizsgálom a saját tevékenységből származó bevételek alakulásán keresztül.

Mivel a magyar szociálpolitika fejlődését jól elkülöníthető intézményi és finanszírozási fordulópontok jellemzik, az elemzés négy időszakra bontva vizsgálja a szociális nonprofit szektor fejlődését: a rendszerváltást követő extenzív növekedés időszakára (1990-1997), az ezredforduló professzionalizálódási szakaszára (1998-2002), a 2003 és 2010 közötti kísérletezés időszakára, valamint a 2010 utáni centralizáció és intézményi átalakulás korszakára.

A SZOCIÁLIS CIVIL-NONPROFIT SZÉKTÖR SZEREPIÉRIŐL VALLOTT NÉZETEK A MAGYAR SZOCIÁLPOLITIKÁBAN

A magyar szociálpolitikáról való gondolkodás az elmúlt három és fél évtizedben jelentős átalakuláson ment keresztül. Az 1990-es rendszerváltást követően a jóléti állam jövőjéről, az állami szerepvállalás mértékéről és nonprofit szektor feladatairól élénk szakmai vita bontakozott ki. Ennek egyik kiinduló állomása volt a Ferge Zsuzsa, illetve az Andorka Rudolf, Anna Kondratas és Tóth István György alkotta szerzői kör közötti vita a magyar jóléti rendszer átalakításának irányáról. A vita középpontjában a jólétmix, vagyis az állam, a piac és a civil/nonprofit szektor optimális szerepmegosztása állt (Ferge 1993; Andorka et al. 1995; Tóth 1999).

Ferge (1993) arra hívta fel a figyelmet, hogy a jóléti rendszer pusztán gazdasági racionalitás alapján történő átalakítása figyelmen kívül hagyja a társadalmi integráció, az esélyegyenlőség és a szociális jogok érvényesülésének szempontjait. Véleménye szerint a jóléti feladatok civil és piaci szereplőkre történő átruházása könnyen az állami felelősség csökkenéséhez vezethet

anélkül, hogy ezzel párhuzamosan a nonprofit szervezetek megfelelő és kiszámítható erőforrásokhoz jutnának. Ez esetben a nonprofit szektor nem az állam valódi partnerévé válik, hanem az állami kivonulás következményeinek kezelésére kényszerül, ami végső soron a szociális ellátórendszer töredezettségéhez vezethet.

Andorka és szerzőtársai (1995) szerint ezzel szemben a szocializmusból örökölt jóléti rendszer hosszú távon nem fenntartható, mivel túlzott állami szerepvállalásra és a gazdaság teljesítőképességét meghaladó kiadásokra épül. Álláspontjuk szerint a piaci ösztönzők erősítése, az állami feladatok részleges visszaszorítása, valamint a nonprofit szektor nagyobb szerepvállalása hatékonyabb és fenntarthatóbb jóléti rendszert eredményezhet. A nonprofit szervezeteket ezért az állami ellátások hosszú távú kiegészítőinek tekintették, különösen a szociális szolgáltatások területén.

Bocz János (1997) szerint a kilencvenes évek közepén az állami szerepvállalás csökkenése miatt egyre fontosabbá vált a nonprofit szektor, amely rugalmasabb és kevésbé bürokratikus módon volt képes elérni a szociális ellátórendszerből kiszorult marginális csoportokat. Ugyanakkor a finanszírozási egyenlőtlenségek veszélyeire Bocz (1997) már ekkor felhívta a figyelmet. Kezdetben a szektor szervezetei elsősorban kiegészítő szerepet játszottak a társadalmi jólétkonyság mellett, de jelentőségük az innovatív megoldások (például szenvedélybetegek, áldozatok segítése) terén kiemelkedő volt. Bocz János 2004-es elemzésében felteszi a kérdést, hogy a nonprofit szektor átveheti-e az állami feladatokat, vagyis helyettesítheti-e az állami szerepvállalást. Úgy véli, hogy a feltételek csak részben voltak biztosítottak, és bár kialakulóban volt egyfajta partneri viszony, az anyagi erőforrások egyenlőtlen eloszlása és az állami támogatási rendszer bizonytalansága gátolta a teljes körű feladatátvételt. Meglátása szerint a szociális szféra bevételeinek nagy része továbbra is csak a szervezetek töredékéhez jut el, ami veszélyezteti a tartós működőképességet (Bocz 2004).

A magyar szociálpolitika fejlődése szempontjából különösen fontos fordulópontot jelent a 2010 utáni időszak. A korábbi évtizedekben a magyar szociális szolgáltatási rendszerben jelentős szerepet játszottak az önkormányzatok, miközben a nonprofit szervezetek és piaci szolgáltatók is bekapcsolódtak a szolgáltatások nyújtásába. A 2010 után végrehajtott önkormányzati és közigazgatási reformok azonban jelentősen átalakították ezt az intézményi struktúrát. Hoffman István (2017) elemzése szerint a 2011 után kibontakozó reformok során csökkent az önkormányzatok helyi közszolgáltatási feladatainak köre, és több feladat

esetében erősödött a központi állami szervek szerepe. A szociális szolgáltatások rendszerében kifejezetten centralizációs folyamatok azonosíthatók, amelyekben a finanszírozási rendszer változása is jelentős szerepet játszik.

Kákai László és Solymári Dániel (2023) a Magyar Máltai Szeretetszolgálat (MMSZ) példáján keresztül vizsgálta a szektor jelenkori helyzetét a krízisek (migráció, világjárvány, háború) tükrében. Megállapítják, hogy a nonprofit szektor társadalmi súlya nőtt, míg politikai és gazdasági súlya csökkent, ugyanakkor a nagy karitatív szervezetek az állam stratégiai intézményi partnereivé váltak. Az MMSZ olyan szociális feszültségeket kezel (mint a hajléktalanellátás, a menekültügy, vagy a „Felzárkózó települések” program), amelyeket az állami igazgatási és egészségügyi szervek nem, vagy csak részben tudtak megoldani. A szektor „szervezeti és erőforrásbeli dualitása” jellemző: a klasszikus civil szervezetek súlya csökken, míg az államhoz közeli, hibrid vagy egyházi és egyház-közeli szervezetek (mint az MMSZ) jelentősége és állami finanszírozása nő. A szerzők hangsúlyozzák a szervezeti rezilienciát és a folyamatos együttműködési készséget az állammal, mint a válságállóság kulcsát. Véleményük szerint a gyakorlatban a nonprofit szektor egy része (különösen a nagy jótékonyági szervezetek) valóban betöltötte az Andorka és szerzőtársai (1995) által a szektor számára vizionált kiegészítő/helyettesítő szerepet, de ez nem egy tiszta piaci modell, hanem egy állami-egyházi hibrid rendszer képében valósult meg.

Bródy Luca Sára és Velkey Gábor Dániel (2026) kritikusan elemzik a vidéki Magyarországon zajló, egyházi bázisú szociális szolgáltatásnyújtást. Szerintük a magyar állam kettős stratégiát követ: visszavonul a közvetlen, univerzális szolgáltatásnyújtástól, és a felelősséget ideológiailag elkötelezett, történelmi egyházakhoz kötődő szervezetekre ruházza át. Véleményük szerint a nonprofit szektor szerepe helyettesítő, mivel a hitalapú szervezetek kvázi-kormányzati entitásként működnek, így elmosódnak a határok a karitatív küldetés és a közpolitika között. Megfogalmazásuk szerint ez a „távrolról való kormányzás” eszköze, ahol az állam csökkenti látható szerepét, de megőrzi közvetett befolyását.

A vita központi kérdése tehát nem csupán az volt, hogy növekedjen-e a nonprofit szervezetek szerepe a szociális ellátásokban, hanem az is, hogy ez milyen finanszírozási és intézményi keretek között valósuljon meg. Ennek vizsgálatához a szociális célú nonprofit szervezetek bevételszerkezete különösen alkalmas indikátor. A különböző bevételi források – az állami és önkormányzati támogatások, a magántámogatások, az alaptevékenységből származó bevételek, valamint a gazdálkodási tevékenység bevételei – ugyanis jól tükrözik, hogy a

szervezetek működése milyen mértékben támaszkodik az államra, a piacra vagy a társadalmi szolidaritás különböző formáira. A bevételi szerkezet változásai így közvetett módon azt is jelzik, hogy a magyar szociálpolitika milyen irányba mozdult el az állam, a piac és a civil szektor közötti feladatmegosztás tekintetében.

A nonprofit szektor szociálpolitikai szerepéről folytatott vita természetesen nem kizárólag magyar sajátosság. A nemzetközi szakirodalomban a jóléti pluralizmus és a jólét mix elméletei szintén abból indulnak ki, hogy a jóléti szolgáltatások előállításában és finanszírozásában az állam, a piac, a család és a nonprofit szektor eltérő, egymást kiegészítő szerepet tölthet be. Evers (1995) a harmadik szektort a jóléti rendszer olyan köztes területeként értelmezi, amely különböző intézményi logikákat és erőforrásokat kapcsol össze, míg Evers és Laville közös munkájukban (2004) arra hívják fel a figyelmet, hogy a nonprofit szervezetek nem egyszerűen az állami szolgáltatások helyettesítői, hanem sajátos társadalmi és innovációs funkciókkal is rendelkeznek.

A nemzetközi szakirodalomban a nonprofit szektor és az állam kapcsolatának két, egymással részben ellentétes értelmezése jelenik meg. Az egyik szerint a nonprofit szervezetek rugalmasabb, innovatívabb és a helyi szükségletekre érzékenyebb szereplőként képesek kiegészíteni vagy részben helyettesíteni az állami szolgáltatásokat. A másik megközelítés ugyanakkor arra figyelmeztet, hogy az állami feladatok nonprofit szereplőkre történő átruházása könnyen a közfelelősség visszaszorulásával és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségeinek növekedésével járhat. A nemzetközi vita tehát lényegében ugyanazon kérdéseket veti fel, amelyek a magyar szociálpolitikai gondolkodásban is megjelentek: milyen feladatokat bízson az állam a nonprofit szektorra, milyen finanszírozási feltételek mellett, és a nonprofit szervezetek az állam kiegészítőiként, partnereiként vagy részleges helyettesítőiként működnek-e (Evers 1995; Johansson et al. 2015). A nemzetközi szakirodalom alapján különösen fontos, hogy a nonprofit szektor szociálpolitikai szerepét ne önmagában, hanem az állami finanszírozással és a bevételi szerkezettel összefüggésben vizsgáljuk.

A szociális célú civil-nonprofit szervezetek fejlődését a tanulmány két egymással összefüggő, de elemzési szempontból elkülönülő dimenzióban vizsgálja. Az első elemzési egység a szektor gazdasági erejének hosszú távú alakulását mutatja be, elsősorban a szervezetek számának, bevételeinek, foglalkoztatási kapacitásának és önkéntes erőforrásainak változásán keresztül. Ezt követően külön elemzés tárgyalja a bevételszerkezet átalakulását, kiemelt figyelmet

fordítva az állami-, önkormányzati- és magánforrások, valamint a saját tevékenységből származó bevételek egymáshoz viszonyított súlyára. A két elemzési dimenzió együttes vizsgálata teszi lehetővé annak feltárását, hogy a szektor gazdasági súlyának növekedése milyen finanszírozási szerkezet mellett ment végbe, és ez milyen következményekkel járt az államhoz való kapcsolódására és gazdasági autonómiájára.

A SZOCIÁLIS CIVIL-NONPROFIT SZERVEZETEK GAZDASÁGI EREJÉNEK ALAKULÁSA 1990 ÉS 2024 KÖZÖTT

A szociális célú civil-nonprofit szervezetek gazdasági erejének alakulása szorosan összefügg azzal a társadalmi, gazdasági és intézményi környezettel, amelyben a szervezetek működnek. A nonprofit szektor fejlődését ezért nem lehet kizárólag a szervezetek belső sajátosságainak változásával magyarázni: azok kiterjedésére és gazdasági súlyukra egyaránt hatással voltak a gazdasági ciklusok, az állami szerepvállalás változásai, valamint a nonprofit szervezetek működését és finanszírozását meghatározó jogszabályi környezet. A „Nonprofit szervezetek Magyarországon” adatfelvétel adatai azt mutatják, hogy a nonprofit szektor gazdasági teljesítménye és nemzetgazdasági súlya számottevő, a szektor bevételeinek GDP-hez viszonyított aránya 2024-ben 5,5 százalékot ért el Magyarországon.

A magyar nonprofit szektor gazdasági fejlődésének vizsgálatában különösen fontos a rendszerváltást követő időszak, amikor a politikai és gazdasági átalakulás új lehetőségeket teremtett a társadalmi önszerveződés számára, miközben a közszolgáltatások megszervezésében és finanszírozásában is fokozatosan megjelentek a nonprofit szereplők. A szektor fejlődését ugyanakkor a gazdasági környezet változásai sem hagyták érintetlenül. A 2008-ban kibontakozó gazdasági és pénzügyi válság, majd az azt követő alkalmazkodási folyamatok, később pedig a COVID-19 járvány okozta gazdasági és társadalmi sokk egyaránt befolyásolták a szervezetek működési és finanszírozási lehetőségeit.

A gazdasági környezet mellett meghatározó jelentőségű volt a szabályozási környezet folyamatos átalakulása is. A nonprofit szervezetek jogállására, közhasznúságára, állami támogatására, adományozására és gazdálkodására vonatkozó szabályok változása közvetlenül is hatást gyakorolt a szervezetek számának alakulására, bevételi lehetőségeire és foglalkoztatási kapacitására. Ebből következően a nonprofit szektor gazdasági erejének időbeli változása nem egyszerűen a szervezetek számának növekedéseként vagy csökkenéseként

értelmezhető, hanem a szervezeti jelenlét, a rendelkezésre álló pénzügyi erőforrások és a munkaerő-foglalkoztatási kapacitás együttes változásaként. Ennek megfelelően a szociális célú nonprofit szervezetek gazdasági erejét három fő dimenzió mentén vizsgálom: a szervezetek számán, bevételén, foglalkoztatási szerepén és az önkéntesek számán keresztül. Valamennyi mutató esetében vizsgálom egyrészt az abszolút értékek időbeli alakulását, másrészt azt, hogy a szociális célú szervezetek milyen súlyt képviselnek a teljes nonprofit szektoron belül.

Az első nyolc év (1990-1997)

Az 1990-es rendszerváltás utáni időszak a nonprofit szektor extenzív fejlődési szakaszának tekinthető, mivel az időszakot elsősorban a szervezetek számának növekedése, a tevékenységi körök bővülése és a társadalmi szerepvállalás kiszélesedése jellemezte. Új szervezetek jöttek létre, nőtt a lefedett társadalmi problémák köre és a bevont szereplők száma, miközben a működés professzionalizálódása és a stabil finanszírozási háttér még kevésbé volt jellemző (Bocz 1997).

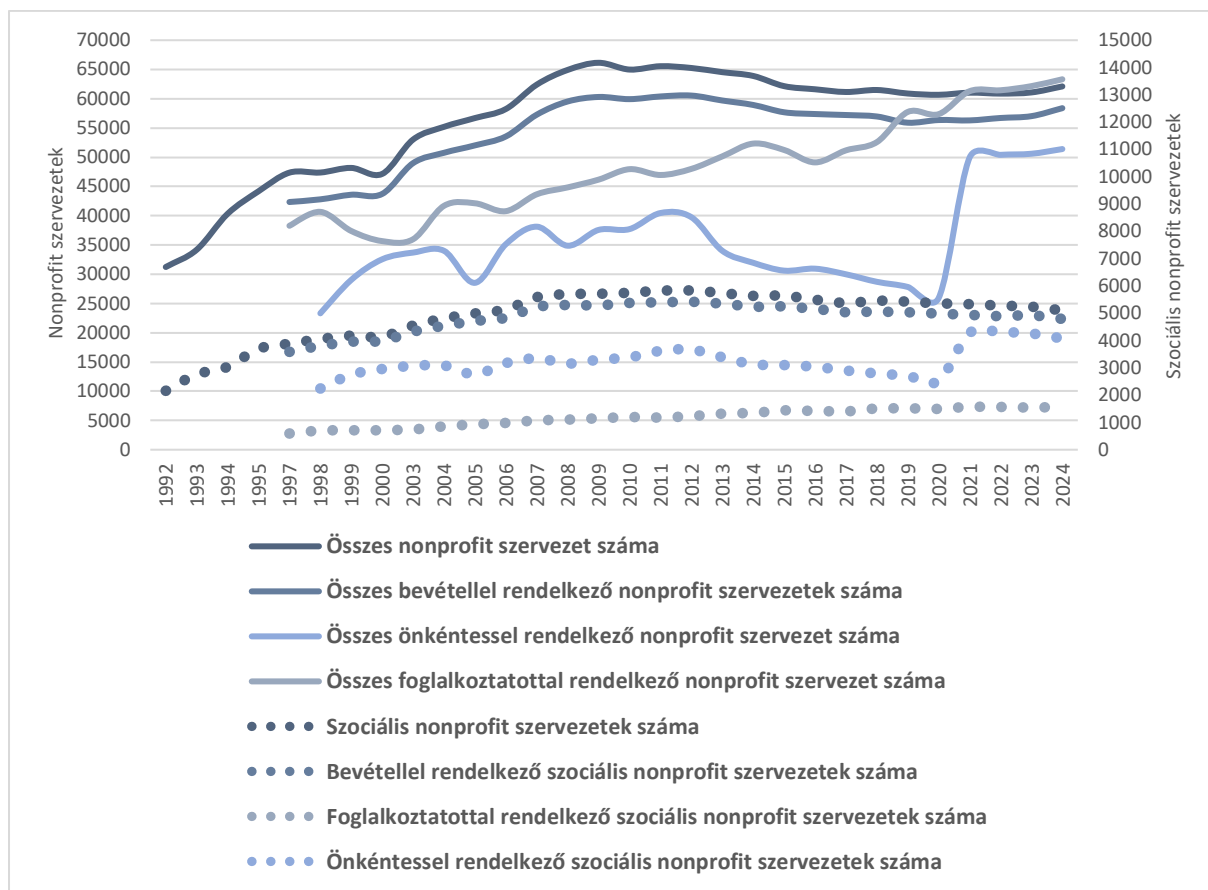
Ebben az időszakban a nonprofit szektor rendkívül dinamikusan bővült. A „Nonprofit szervezetek Magyarországon” adatfelvétel adatai szerint 1992-ben² még 2157 szociális célú nonprofit szervezet működött, míg 1997-re számuk 3882-re emelkedett (1. ábra). Az 1992-ben a szociális nonprofit szervezetek az összes nonprofit szervezet mintegy 7 százalékát tették ki. Ez időszakban a szociális célú nonprofit szervezetek aránya folyamatos emelkedést mutat, és 1997-re meghaladta a 8 százalékot. A bevétellel rendelkező szervezetek között a szociális szervezetek aránya valamivel magasabb, 8,5 százalék volt.

1997-ben a 3882 szociális nonprofit szervezetből 593 rendelkezett foglalkoztatottal, vagyis mindössze 15,3 százalékuk működött foglalkoztatott bevonásával (1. ábra). Ez jól jelzi, hogy a szektor korai időszakában a szervezeti jelenlét gyors bővülése még csak korlátozott professzionalizálódással párosult. Az időszak önkéntesség szempontjából a szektor erősödését mutatja. 1997-ben a szociális nonprofit szervezetek jelentős része, 2240 szervezet rendelkezett önkéntessel, ami azt mutatja, hogy a szektor korai fejlődése elsősorban nem a professzionális foglalkoztatásra, hanem jelentős mértékben az önkéntességben rejlő erőforrások mozgósítására épült. Míg a foglalkoztatottal rendelkező szervezetek aránya ebben

² 1992 a rendszerváltás utáni első év, amelyről rendelkezésre állnak adatok a szervezetek számáról.

az időszakban még viszonylag alacsony volt, ugyanakkor az önkéntesek jelenléte a szociális szervezetek működésének szélesebb társadalmi beágyazottságára utal. Az önkéntesség így a szektor korai fejlődési szakaszában a professzionális munkaerő korlátozott rendelkezésre állását részben ellensúlyozó fontos működési erőforrásként értelmezhető.

1. ábra. A szociális célú nonprofit szervezetek számának, foglalkoztatási- és önkéntességi jellemzőinek alakulása 1992 és 2024 között³

Forrás: Bocz (1997) és a Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adott évre vonatkozó adatfelvételének adatai alapján saját szerkesztés.

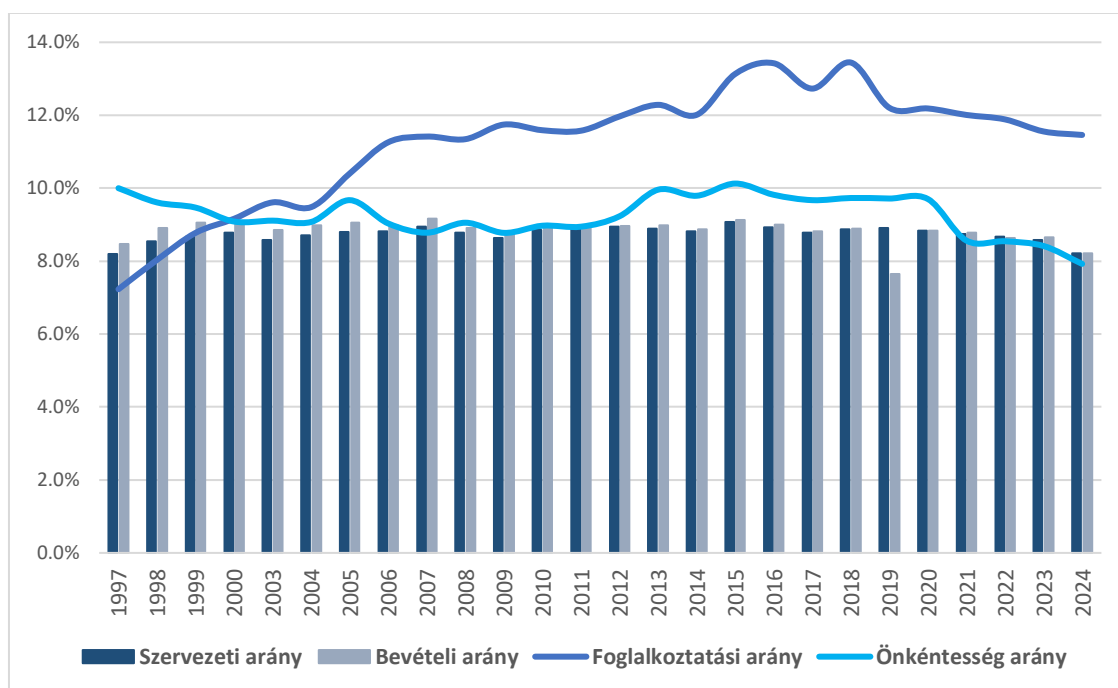
1994-ben a szociális célú nonprofit szervezetek szektoron belüli 9-10 százalékos bevételi aránya jelentősen meghaladta a szektoron belüli 7-8 százalékos számbeli arányt (2. ábra). A szociális szervezetek tehát nem csupán számban gyarapodtak, hanem egyre nagyobb súlyt képviseltek a nonprofit szektor pénzügyi erőforrásait tekintve is, ami különösen figyelemre méltó annak fényében, hogy a magyar nonprofit szektorban alapvetően szabadidő-sport és

³ Az ábrák a teljes vizsgált időszak, illetve az adott mutató rendelkezésre álló teljes idősorának alakulását mutatják. Az egyes történeti periódusok elemzése során ugyanazon ábrák megfelelő időszakaikra térek vissza.

kulturális dominancia érvényesült a tevékenységi területeket tekintve. Az időszak végére a szervezeti és bevételi arány már azonos szinten állt (8-8 százalék).

A foglalkoztatottal rendelkező szervezetek körében 7,2 százalékot képviseltek a szociális nonprofit szervezetek (2. ábra). Ez arra utal, hogy a rendszerváltást követő gyors szervezetalakulás eredményeként a szociális terület már jelentős, de még viszonylag kis súlyú részterülete volt a kialakuló nonprofit szektornak. Különösen figyelemre méltó, hogy a foglalkoztatási arány elmaradt a szervezeti és bevételi aránytól, ami a szociális nonprofit szektor ekkor még viszonylag alacsony foglalkoztatási kapacitását jelzi.

2.ábra. A szociális célú nonprofit szervezetek gazdasági erejének alakulása az összes nonprofit szervezeten belül 1994 és 2024 között⁴

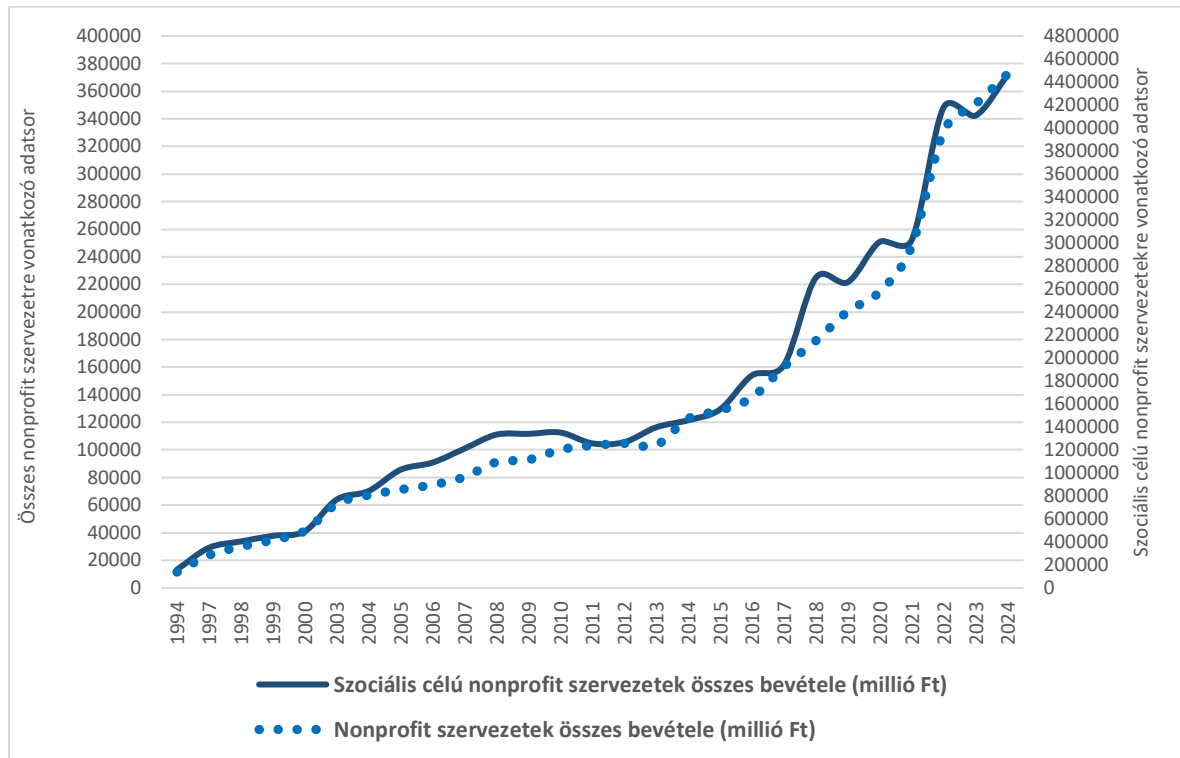
Forrás: Bocz (1997) és a Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adott évre vonatkozó adatfelvételének adatai alapján saját szerkesztés.

Az 1990-es években a bevétellel rendelkező szociális célú nonprofit szervezetek egy szervezetre jutó bevétele meghaladta a nonprofit szektor egészének átlagát (4. ábra). 1997-ben egy átlagos nonprofit szervezet 6,7 millió Ft bevétellel rendelkezett, míg egy szociális célú nonprofit szervezet átlagosan 8,1 millió Ft bevételre tett szert. Ez is arra utal, hogy bár a

⁴ 1997 előttről nem áll rendelkezésre adat a foglalkoztatottak és az önkéntesek számáról.

szociális szervezetek számbeli aránya viszonylag alacsony volt a teljes nonprofit szektoron belül, jelentősebb pénzügyi erőforrás koncentrált a szociális nonprofit alszektorban.

3.ábra. A nonprofit szervezetek és a szociális célú nonprofit szervezetek összes bevétele 1997 és 2024 között (millió forint)

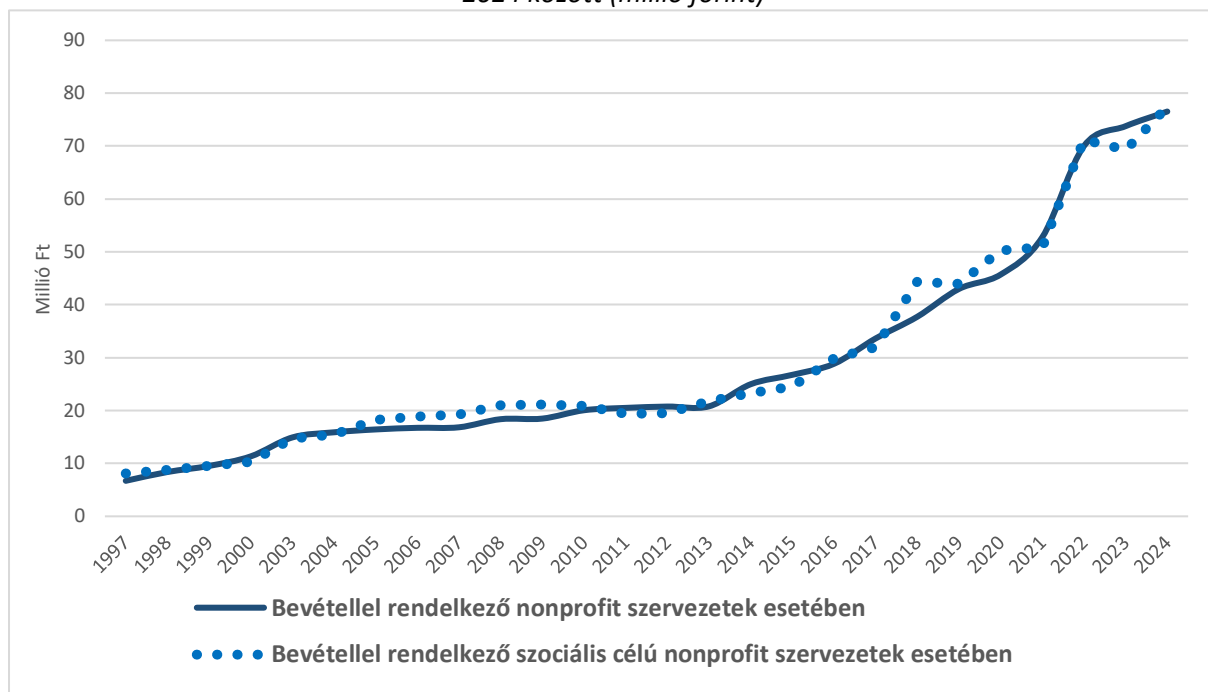
Forrás: Bocz (1997), és a Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adott évre vonatkozó adatfelvételének adatai alapján saját szerkesztés.

Az időszakról az extenzív fejlődés mellett megjegyzendő, hogy a szervezetek pénzügyi helyzete rendkívül egyenlőtlen volt. Az alapítványok 41 százalékának, az egyesületek több mint felének éves bevétele nem érte el a 200 ezer forintot, miközben a bevételek túlnyomó része a szervezetek mindössze 7 százalékánál koncentrált (4. ábra). Noha sok új szervezet alakult, jelentős részük igen szerény erőforrásokkal működött (Bocz 1997).

Az ezredforduló időszaka (1998-2002)

Az 1998 és 2002 közötti időszak már egyértelműen eltér a nonprofit szektor korábbi, extenzív fejlődési szakaszától. A szektor fejlődésének súlypontja a minőségi átrendeződés, a professzionalizálódás és az intézményesülés irányába tolódott el. A nonprofit szektor működése stabilabbá, differenciáltabbá és szakmailag fejlettebbé vált, ugyanakkor a korábbi években létrejött, kevésbé életképes szervezetek egy része eltűnt a rendszerből. A 2002-es állapot ezért már egy minőségileg letisztultabb nonprofit szektort tükröz (Bocz 2004).

4.ábra. Egy szervezetre jutó bevétel az összes nonprofit és a szociális nonprofit szektorban 1997 és 2024 között (millió forint)

Forrás: Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adott évre vonatkozó adatfelvételének adatai alapján saját szerkesztés.

A minőségi átalakulás egyik legfontosabb jele a szervezeti struktúra átrendeződése. Bár a nonprofit szektor egészében továbbra is nőtt a szervezetek száma, a szociális nonprofit szervezetek körében már jól megfigyelhető a szervezeti koncentráció és a szervezeti formák átalakulása. Bár 1998 és 2000⁵ között a szociális nonprofit szervezetek száma tovább emelkedett (1. ábra), ami 1997-hez képest 2000-re mintegy 6,6 százalékos növekedést jelentett, a bővülés már nem volt olyan dinamikus, mint a szektor korai expanziós szakaszában. A teljes nonprofit szektor szervezetszáma 1997 és 2000 között gyakorlatilag stagnált (47 365-ről 47 144-re változott), miközben a szociális nonprofit szervezetek aránya 8,2 százalékról 8,8 százalékra emelkedett (2. ábra). Ez arra utal, hogy a szociális területen a mennyiségi növekedés mellett a szektoron belüli pozíciójuk is erősödött.

E szakaszban a foglalkoztatottal rendelkező szociális szervezetek száma 593-ról 700-ra emelkedett (1. ábra), 2000-re pedig a szociális szervezetek 9 százaléka rendelkezett foglalkoztatottal. A foglalkoztatás súlya tehát valamelyest erősödött ezen időszakban.

⁵ 2001-ben és 2002-ben Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adatgyűjtése nem teljeskörű, hanem reprezentatív mintavételen alapult. Ezért az adatok egy része nem elérhető.

Ugyanekkor az önkéntessel rendelkező szociális szervezetek száma 2240-ről 2957-re nőtt, így arányuk 1998 és 2000 között 9-10 százalék körül alakult.

1998 és 2000 között a szociális nonprofit szervezetek szektoron belüli aránya 8,6 százalékról 8,8 százalékra emelkedett (2. ábra). Ennél valamivel markánsabb változás figyelhető meg a foglalkoztatottal rendelkező szervezetek körében: a szociális szervezetek részesedése 8,0 százalékról 9,2 százalékra nőtt. A bevétellel rendelkező szervezetek között pedig 8,9 százalékról 9,1 százalékra emelkedett az arányuk. Ez azt jelzi, hogy az ezredfordulóra a szociális nonprofit szektor nemcsak szervezeti értelemben erősödött, hanem gazdasági és foglalkoztatási kapacitásában is növelte súlyát.

Ez időszakban a szociális nonprofit szervezetek bevétele 33,6 milliárdról 41,0 milliárd Ft-ra, mintegy 22 százalékkal nőtt (3. ábra). A bevételnövekedés azt mutatja, hogy a szervezetszám mérsékeltebb bővülése mellett is erősödött a szektor pénzügyi kapacitása. A nominális növekedés értékelésekor ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy az időszakot még viszonylag magas infláció jellemezte. A fogyasztói árak növekedése 1998 és 2000 között számottevő volt, ezért a bevételek folyó áron mért 22 százalékos emelkedése reálértéken mérsékeltebb bővülést jelentett. A bevételnövekedés így inkább a pénzügyi kapacitás fokozatos erősödésére, mintsem annak ugrásszerű növekedésére utal. A nonprofit szektor egészében az egy szervezetre jutó bevétel gyorsabban emelkedett, mint a szociális célú szervezeteknél. 1998-ban még a szociális szervezetek mutatója volt magasabb (8,8 millió Ft a 8,4 millió Ft-tal szemben), azonban 1999-re gyakorlatilag kiegyenlítődött a két érték, 2000-re (4. ábra) pedig már a teljes nonprofit szektor átlaga meghaladta a szociális szervezetekét (11,3 millió Ft, illetve 10,4 millió Ft). A forrásbővülés ebben az időszakban tehát nem elsősorban a szociális célú szervezeteknél koncentrált, hanem a nonprofit szektor más területein működő nagyobb szervezeteknél is. Ugyanakkor a szociális civil-nonprofit szervezetek bevétele továbbra is folyamatos emelkedést mutatott.

A 2003 és 2010 közötti időszak

A 2003 és 2010 közötti időszakot a jóléti rendszer fokozatos visszaszorulása, valamint a szociálpolitikai megoldások keresése jellemezte. Ez az időszak a jóléti rendszer lassú visszaszorulásáról és a fenntarthatósági problémák megjelenéséről szólt (Bródy – Velkey 2026).

Az időszakban a szociális nonprofit szervezetek száma 4548-ról 5749-re, vagyis mintegy 26,4 százalékkal nőtt. Különösen erőteljes növekedés figyelhető meg 2003 és 2008 között, amikor a szervezetszám 4548-ról 5700-ra emelkedett. Ezzel párhuzamosan a teljes nonprofit szektor szervezetszáma is jelentősen bővült, 53 022-ről 64 925-re. A 2008-as gazdasági válság az adatok alapján nem eredményezett azonnali visszaesést a szociális nonprofit szervezetek számában. A szociális szervezetek száma 2008 és 2010 között tovább növekedett, 5700-ról 5749-re, miközben a teljes nonprofit szektor szervezetszáma 2009-ben elérte a 66 145-ös csúcst, majd 2010-re 64 987-re mérséklődött. Ez alapján a válság hatása késleltetve, csupán néhány évvel később okozta a szervezetszám csökkenését.

A vizsgált időszakban mind a foglalkoztatottal, mind az önkéntessel rendelkező szociális nonprofit szervezetek száma jelentősen bővült. A foglalkoztatottal rendelkező szociális nonprofit szervezetek száma 741-ről 1191-re (1. ábra), azaz mintegy 61 százalékkal nőtt. Ennek következtében a foglalkoztatottal rendelkező szervezetek aránya 9,6 százalékról 11,6 százalékra emelkedett. Ez már határozottabb professzionalizálódást jelez: a szervezetszám növekedésével párhuzamosan a szociális nonprofit szektor egyre nagyobb része vált munkaerőt foglalkoztató szervezetté.

Az önkéntesség esetében ugyanakkor valamivel hektikusabb pálya rajzolódik ki. 2003 és 2007 között az önkéntessel rendelkező szociális szervezetek száma 3070-ről 3347-re emelkedett, majd 2008-ban és 2009-ben visszaesett, 2010-re azonban ismét 3383-ra emelkedett (1. ábra). Az időszak egészét tekintve tehát az önkéntesekre építő szervezeti kapacitás bővült, de az önkéntesség alakulása érzékenyebben reagált a változó környezeti feltételekre, mint a foglalkoztatás.

A szociális nonprofit szervezetek teljes szektoron belüli aránya 8,6 százalékról 8,8 százalékra változott (2. ábra), tehát lényegében stabil maradt. A bevétellel rendelkező szervezetek között is hasonló, 8,8-9,2 százalék közötti arány figyelhető meg. A foglalkoztatási mutató azonban ettől lényegesen eltérő pályát követett. A szociális nonprofit szervezetek részesedése a foglalkoztatottal rendelkező nonprofit szervezetek között 9,6 százalékról 11,6 százalékra emelkedett. A növekedés különösen 2005 és 2007 között volt látványos: az arány 10,4 százalékról 11,4 százalékra nőtt. Ez az időszak tehát az arányok alapján is a foglalkoztatási súly erőteljes növekedésének időszaka. A szociális szervezetek aránya a teljes nonprofit szektoron belül alig változott, miközben a foglalkoztatási kapacitásuk súlya számottevően növekedett.

Ez fontos jele annak, hogy a szektoron belül nem pusztán több szociális szervezet működött, hanem egyre nagyobb hányaduk rendelkezett tényleges munkaszervezeti kapacitással.

A 2008-as gazdasági válság e mutatóban sem eredményezett jelentős törést. A foglalkoztatási arány 2008-ban 11,3 százalék, 2009-ben 11,7 százalék, 2010-ben pedig 11,6 százalék volt. Vagyis a válság ellenére a szociális nonprofit szervezetek foglalkoztatási súlya magas szinten stabilizálódott.

E szakaszban már kifejezetten dinamikus bevételnövekedés figyelhető meg: a szociális nonprofit szervezetek összes bevétele 64,0 milliárd Ft-ról 112,6 milliárd Ft-ra, mintegy 76 százalékkal emelkedett (3. ábra). Bár a fogyasztói árak emelkedése 2003 és 2010 között számottevő volt (évi 3,5-7,9 százalék közötti), a bevételek növekedése az infláció hatását figyelembe véve is számottevő, ezért az időszak a szociális nonprofit szervezetek pénzügyi erőforrásainak tényleges bővüléseként értelmezhető.

A növekedés a 2008-as gazdasági válság ellenére sem tört meg: 2008 és 2010 között a bevétel 111,1-ről 112,6 milliárd Ft-ra nőtt. Ez arra utal, hogy a válság ebben az időszakban nem okozott nominális visszaesést a szociális nonprofit szervezetek összes bevételében. Az egy szervezetre jutó bevétel szintén folyamatos növekedést mutatott mind a teljes nonprofit, mind a szociális nonprofit szektorban, azonban a szociális célú nonprofit szervezetek átlagos bevétele gyorsabban emelkedett (4. ábra). Míg 2003-ban a két érték szinte azonos volt (14,9, illetve 14,8 millió Ft), addig 2005 és 2009 között a szociális szervezetek egyértelmű előnybe kerültek, és 2008-2009-ben már meghaladták a 21 millió Ft-os átlagos bevételt. A szociális célú nonprofit szervezetek finanszírozása tehát dinamikusabban bővült, mint a nonprofit szektor egészéé.

A 2011 és 2024 közötti időszak

A 2010-es években a civil szektor működési környezete alapvetően átalakult: a korábbi decentralizációs folyamatokat fokozatosan felváltotta a közfeladatok centralizációja, amely a civil szervezetek mozgásterét és finanszírozási lehetőségeit is érintette (Kiss et al. 2025). Az önkormányzati törvény 2011. évi módosítása (A 2011. évi CLXXXIX. törvény „Magyarország helyi önkormányzatairól”) és az azt követő intézkedések következtében az állam egyre nagyobb szerepet vállalt az oktatási, egészségügyi és szociális közszolgáltatások fenntartásában. 2013-tól a feladatfinanszírozási rendszer bevezetésével a korábbi szabad felhasználású támogatásokat kötött felhasználású, kiadásorientált finanszírozással váltotta fel. Ennek

következtében az önkormányzatok szerepe visszaszorult, ami a helyi civil szervezetek számára a forrásokhoz hozzájutás és a közfeladat-ellátásba való bekapcsolódás lehetőségeinek szűkülését eredményezte (Kákai 2024). A szabályozási környezetet tovább alakította a 2011. évi CLXXV. törvény (Civil törvény), amely a közhasznú jogállás megszerzésének és fenntartásának feltételeit jelentősen szigorította. Az új szabályozás a közhasznúságot már nem automatikusan, hanem szigorúbb társadalmi támogatottsági, erőforrás- és átláthatósági kritériumok teljesítéséhez kötötte, ami számos civil szervezet működési és finanszírozási lehetőségeit befolyásolta. Ezzel párhuzamosan a 2013-ban módosított szociális törvény (az 1993. évi III. törvény módosítása) újraszabályozta az állam, az önkormányzatok és a nem állami fenntartók feladatmegosztását. A feladatellátás centralizációja és a finanszírozási rendszer átalakulása következtében megváltozott, hogy mely szociális ellátási területeken és milyen feltételek mellett vehettek részt civil szervezetek a közszolgáltatások biztosításában (Kákai – Vető 2019; Kiss et al. 2025).

Részint a jogszabályi változásoknak köszönhetően tapasztalható a szociális célú nonprofit szervezetek számának csökkenése ebben az időszakban, mely csökkenés 2018-tól kezdődően folyamatos (1. ábra).

Miközben a szociális nonprofit szervezetek száma 2012 után fokozatosan csökkent, a foglalkoztatottal rendelkező szervezetek száma 1191-ről 1555-re emelkedett (1. ábra). Vagyis a szervezetszám csökkenése mellett a megmaradó szervezetek között egyre nagyobb lett a foglalkoztató szervezetek súlya. Ez a szektor professzionalizálódásának és koncentrállódásának együttes erősödésére utal.

Még markánsabb az önkéntesség változása. A 2010-es 3383 önkéntessel rendelkező szociális szervezet száma 2020-ra 2517-re csökkent, majd 2021-ben rendkívül jelentős ugrással 4277-re, 2022-ben pedig 4307-re emelkedett (1. ábra). 2024-ben 4073 ilyen szervezetet regisztráltak (1. ábra). Így 2024-ben a szociális nonprofit szervezetek mintegy 80 százaléka rendelkezett önkéntessel. Ez azt mutatja, hogy az önkéntesség a szektor egészén belül továbbra is rendkívül fontos erőforrás, és a COVID-19 járvány körüli kiugrás is arra utalhat, hogy válsághelyzetekben felértékelődött a civil szervezetek önkéntes erőforrásokra épülő kapacitása.

A 2010 utáni időszak legérdekesebb sajátossága, hogy az abszolút szervezetszám csökkenése nem járt együtt a szociális szervezetek szektoron belüli gazdasági súlyának csökkenésével. A

szociális szervezetek aránya 2010 és 2015 között 8,8 százalékról 9,1 százalékra emelkedett, majd fokozatosan visszatért a 8,8-8,9 százalékos szintre. 2024-re azonban 8,2 százalék százalékra csökkent (2. ábra). Hasonló folyamat figyelhető meg a bevétellel rendelkező szervezetek esetében: az arány 2015-ben még 9,1 százalék, 2024-ben viszont már csak 8,2 százalék volt.

A szociális nonprofit szervezetek részesedése a foglalkoztatottal rendelkező nonprofit szervezetek között 2010-ben 11,6 százalék, 2015-ben pedig már 13,1 százalék volt. 2016 és 2018 között továbbra is 12,7-13,4 százalék körül alakult, majd fokozatos mérséklődés következett. 2024-ben az arány 11,5 százalék volt (2. ábra). Vagyis a 2010 utáni időszak egészében a szociális nonprofit szervezetek foglalkoztatási súlya jóval meghaladta a szervezeti súlyukat. 2024-ben a szociális szervezetek a nonprofit szervezetek 8,2 százalékát tették ki, ugyanakkor a foglalkoztatottal rendelkező szervezetek 11,5 százalékát képviselték. Ez azt mutatja, hogy a szociális terület a nonprofit szektoron belül foglalkoztatási szempontból nagyobb gazdasági jelentőséggel bír, mint amit pusztán a szervezetek száma alapján feltételeznénk.

Az önkéntesség esetében más tendencia rajzolódik ki. A szociális szervezetek részesedése az önkéntessel rendelkező nonprofit szervezetek között 2013 után megközelítette, illetve meghaladta a 10 százalékot, 2015-ben 10,1 százalékot ért el. Ezt követően 9,7-9,8 százalék körül stabilizálódott, majd 2021-2022-ben 8,5 százalék körüli szintre esett vissza. 2024-ben már csak 7,9 százalék volt (2. ábra). Ez azért figyelemre méltó, mert azt jelzi, hogy a COVID-időszakban bekövetkezett önkéntességi kiugrás elsősorban a teljes nonprofit szektorban volt erőteljes, és a szociális szervezetek ebből nem tudták tartósan növelni részesedésüket.

2010 és 2024 között a szociális nonprofit szervezetek bevétele 112,6 milliárdról 371,6 milliárd Ft-ra, több mint háromszorosára (230 százalékkal) nőtt (3. ábra). Ez jelentős nominális bővülést jelez, ugyanakkor a folyamat reálértékének vizsgálatakor az időszak jelentős inflációs különbségeit is figyelembe kell venni. Különösen 2022-ben és 2023-ban volt magas a fogyasztói árak emelkedése (15,3 és 17 százalék), ezért az ezekben az években tapasztalt jelentős nominális bevételnövekedés egy része az árszínvonal változásával magyarázható. A 2022-ben megfigyelhető kiugró bevételnövekedés tehát nem értelmezhető teljes egészében a szervezetek tényleges pénzügyi kapacitásának azonos mértékű bővüléseként. Hosszabb távon ugyanakkor a bevételek növekedése az infláció hatását figyelembe véve is a szektor pénzügyi erőforrásainak jelentős erősödésére utal.

A COVID-19 járvány hatása a bevételi folyamatokban kevésbé egyértelműen, de szintén azonosítható. A járvány időszaka egyszerre jelentett többlet terhet és új finanszírozási lehetőségeket a szociális nonprofit szervezetek számára. A szociális szükségletek növekedése, a járvány által különösen érintett csoportok támogatása, valamint az állami és egyéb rendkívüli támogatási források megjelenése egyaránt befolyásolhatták a szervezetek bevételi lehetőségeit. Az adatok alapján a COVID-időszak nem okozott tartós nominális bevételecsökkenést a szociális nonprofit szektorban, ugyanakkor a járvány hatása valószínűleg hozzájárult a finanszírozási források és a szolgáltatási szükségletek szerkezetének átrendeződéséhez. A 2022-től tapasztalható kiugró nominális bevétel-növekedés nemcsak a magas infláció hatásának, hanem a pandémia utáni helyreállításnak is tulajdonítható.

A teljes nonprofit szektor bevétele szintén gyorsan növekedett: 2010 és 2024 között 1,20 billiőról 4,47 billió Ft-ra (3. ábra). Ennek következtében a szociális szervezetek bevételi súlya a teljes nonprofit szektoron belül a 2010-es 9,4 százalékról 2024-re 8,3 százalékra mérséklődött. Az egy szervezetre jutó bevétel mind a teljes nonprofit szektorban, mint a szociális nonprofit szervezetek esetén jelentős növekedést mutatott, ugyanakkor az emelkedés nem volt egyenletes (4. ábra). A legdinamikusabb növekedés 2014-től figyelhető meg. 2011 és 2015 között a nonprofit szektor egészének egy szervezetre jutó bevétele kissé meghaladta a szociális célú szervezetekét, 2016-ban azonban a szociális szervezetek ismét előnybe kerültek. A legnagyobb eltérés 2018-ban figyelhető meg, amikor a szociális célú nonprofit szervezetek átlagos bevétele 44,4 millió Ft volt, míg a teljes nonprofit szektoré csupán 37,7 millió Ft. Ezt követően a két mutató ismét közelített egymáshoz, és 2024-ben már mindkettő meghaladta a 76 millió Ft-ot. A két görbe közötti különbség inkább időszakos ingadozásokat mutat, mint tartós divergenciát.

A vizsgált adatsorok alátámasztják Laki Ildikó és szerzőtársai (2023) megállapítását, miszerint a jogszabályi változások ellenére a szociális célú nonprofit szervezetek gazdasági súlya tovább növekedett és 2010 és 2024 között a szociális ellátás a sport mellett a legdinamikusabban fejlődő tevékenységi területek közé tartozott: jelentősen emelkedett az összbevétel, nőtt a foglalkoztatottak száma, miközben a szervezetek száma mérséklődött. A szektor fejlődése egyre inkább a nagyobb, professzionálisabb szervezetek irányába tolódott el, amelyek képesek voltak alkalmazkodni a megváltozott finanszírozási és szabályozási környezethez (Kiss et al. 2025).

Az 1990-es rendszerváltás óta a szociális nonprofit szervezetek gazdasági erejében bekövetkező főbb változásokat az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat. A szociális célú civil-nonprofit szervezetek gazdasági erejének főbb jellemzői 1990 és 2024 között

Időszak	Főbb, kiemelt jellemzők
1990-1997	Extenzív növekedés és a szektor intézményi kiépülése. A szociális nonprofit szervezetek száma gyorsan növekedett, miközben a szektor jelentős részét kis erőforrásokkal működő szervezetek alkották. A szociális szervezetek bevételi súlya meghaladta szervezeti súlyukat, és az egy szervezetre jutó bevételük is kedvezőbb volt a nonprofit szektor átlagánál. A foglalkoztatás még viszonylag korlátozott volt, az önkéntes erőforrások azonban már a működés fontos elemét képezték.
1998-2002	Minőségi átrendeződés és professzionalizálódás. A szervezetszám növekedése lelassult, ugyanakkor nőtt a foglalkoztatottal rendelkező szervezetek száma és aránya. A bevételek nominálisan emelkedtek, de a növekedés értékelésekor az időszak számottevő inflációját is figyelembe kell venni. A szektor gazdasági és szervezeti értelemben stabilabbá, professzionálisabbá vált.
2003-2010	Gazdasági megerősödés és professzionalizálódás. A szervezetszám tovább növekedett, miközben a szociális nonprofit szervezetek foglalkoztatási súlya jelentősen emelkedett. A bevételek nominálisan dinamikusabban bővültek, és az infláció figyelembevételével is számottevő reálnövekedés valósult meg. A 2008-as gazdasági válság nem okozott jelentős visszaesést sem a foglalkoztatásban, sem a nominális bevételekben, ami a szektor viszonylagos stabilitását jelzi.
2011-2024	Szervezeti koncentráció és a gazdasági súly erősödése. A szervezetszám csökkent, ugyanakkor nőtt a foglalkoztatás és jelentősen emelkedtek a bevételek. A fejlődés egyre inkább a nagyobb és professzionálisabb szervezetek felé tolódott el. Az önkéntesség továbbra is meghatározó erőforrás maradt, a COVID-19 időszakában pedig jelentős átmeneti növekedés figyelhető meg. A bevételek erőteljes nominális növekedését árnyalja a különösen 2022-2023-ra jellemző infláció.

Forrás: Saját szerkesztés.

A SZOCIÁLIS CIVIL-NONPROFIT SZERVEZETEK BEVÉTELSZERKEZETÉNEK JELLEMZŐI 1990 ÉS 2024 KÖZÖTT

Mivel a nonprofit szektor az állami és piaci szféra között helyezkedik el, működésének egyik alapvető kérdése, hogy miként tud egyensúlyt teremteni a közfeladatok ellátásához kapcsolódó állami erőforrások és a saját, illetve piaci források között. A szektort kettős veszély fenyegeti. Az egyik a túlzott állami függőség kialakulása, ami olyankor jellemző, amikor a civil szervezeteket csupán az állami feladatok és -hiányok kiszervezésére, vagy burkolt állami támogatások csatornázására használják fel, ami veszélyezteti a szektor autonómiáját. A másik veszélyt a piaci visszaélések jelentik, amikor a piaci szereplők a nonprofit szektort üzleti célokra, adóelkerülésre, álcázott profitorientált tevékenységekre használják fel, ami rombolja a szektor társadalmi legitimációját és közbizalmát (Kuti 1992). A bevételszerkezet elemzése közvetve feltárja az állam aktuális prioritásait is. Az állami támogatásokon belül a normatív

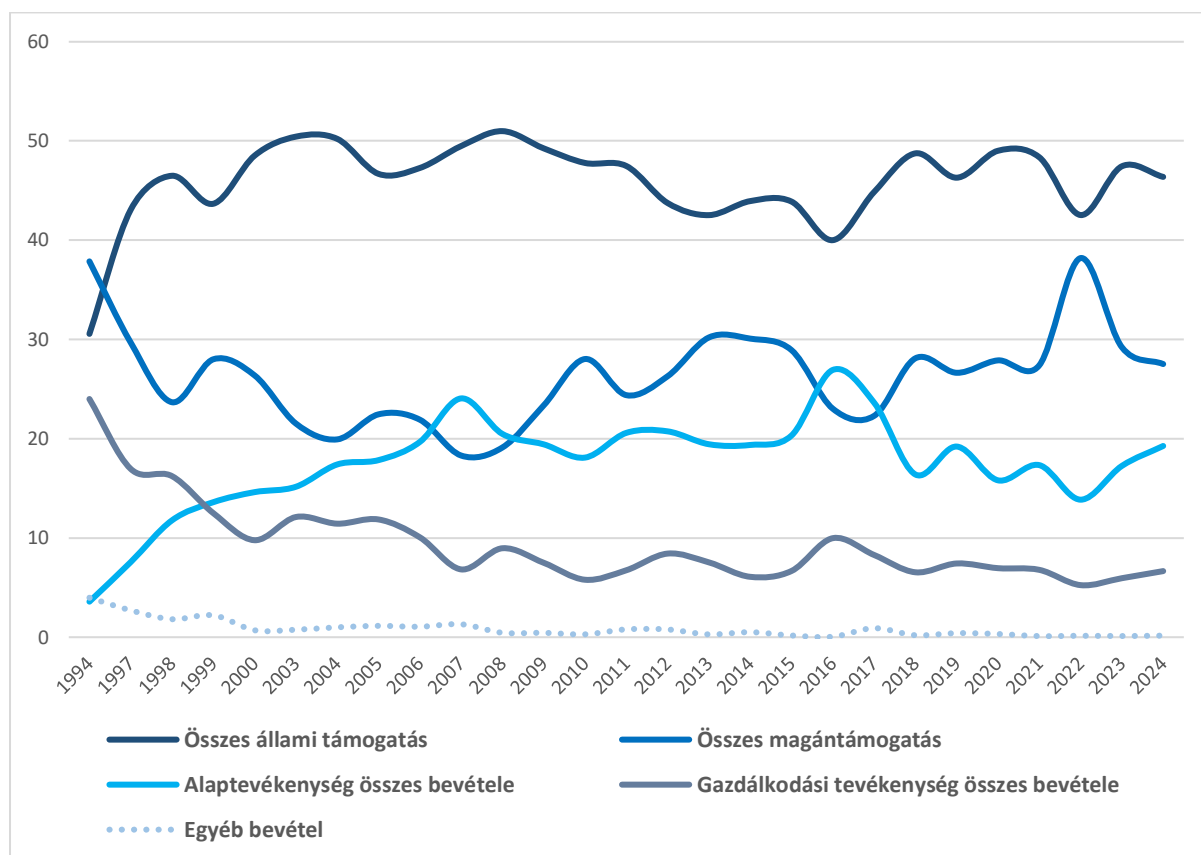
támogatások jelentős mértéke a közfeladatoknak az államtól való átvállalására, azaz a nonprofit szektor helyettesítő szerepére utalnak, míg a nem normatív támogatások meghatározó szintje a nonprofit szektor kiegészítő vagy korrekciós szerepét erősíti: az állam egyedi pályázatokon és eseti döntéseken keresztül („nem normatív” módon) támogatja azokat a kezdeményezéseket, amelyek a fennálló rendszer hiányosságait foltozzák be (Kuti 1996; 1999).

Jelen fejezetben azt vizsgálom meg, hogy hogyan alakult a szociális nonprofit szektor bevételszerkezete az előző fejezetben azonosított időszakokban egyrészt főbb bevételi források szerint, másrészt – ahol a rendelkezésre álló adatok lehetővé teszik – az állami bevételek forrásai szerint.

Az első nyolc év (1990-1997)

A rendszerváltást követő években a szociális nonprofit szervezetek finanszírozása diverzifikált volt (5. ábra).

5.ábra. A szociális nonprofit szektor bevételei bevételi források szerint 1994 és 2024 között (százalék)

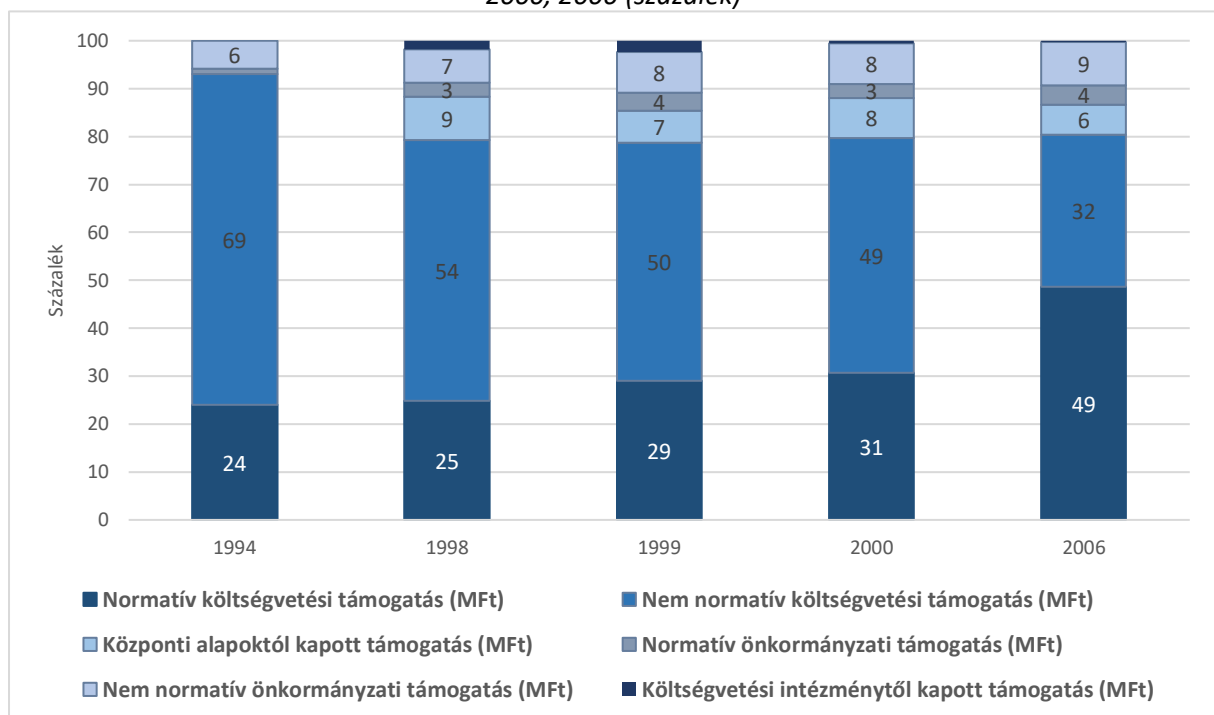

Forrás: Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adott évre vonatkozó adatfelvételének adatai alapján saját szerkesztés.

1994-ben a bevételek még viszonylag kiegyensúlyozottan oszlottak meg az állami- és a magántámogatások között (31 százalék és 35 százalék), miközben a gazdálkodási tevékenységből származó bevételek 24 százalékot képviseltek. Azonban 1997-re az állami támogatások aránya meredeken emelkedett (43 százalékra). Ezzel párhuzamosan a magántámogatások súlya jelentősen visszaesett (30 százalék), míg az alaptevékenységből származó bevételek fokozatosan növekedtek (4 százalékról 8 százalékra). A gazdálkodási tevékenységből származó bevételek aránya folyamatosan csökkent (24 százalékról 17 százalékra), ami azt jelzi, hogy a szervezetek egyre kevésbé támaszkodtak piaci jellegű bevételekre, működésük inkább a támogatási rendszerre épült. Ez alapján a korai szakasz egyik fontos sajátossága, hogy a gyorsan kialakuló szociális nonprofit szektor viszonylag hamar erősebben kezdett támaszkodni az állami forrásokra, miközben a piaci/gazdálkodási bevételek súlya visszaszorult.

Különösen érdekes az állami támogatások szerkezete (6. ábra): 1994-ben az állami támogatásokon belül a nem normatív költségvetési támogatások domináltak (az összes állami támogatás 69 százaléka), míg a normatív költségvetési támogatások csupán 24 százalékot tettek ki.

6. ábra. A szociális szervezetek állami bevételeinek megoszlása bevételi források szerint, 1994, 1998-2000, 2006 (százalék)

Forrás: Bocz (1997) és Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adott évre vonatkozó adatfelvételének adatai alapján saját szerkesztés.

Az önkormányzati támogatások szerepe ekkor még csekély volt. Ez arra utal, hogy a szektor korai közfeladat-ellátása még elsősorban nem normatív, mérlegelésen alapuló támogatásokon keresztül kapcsolódott az államhoz.

Az ezredforduló időszaka (1998-2002)

A bevételi szerkezet változása is (5. ábra) a korszakra jellemző minőségi átalakulást támasztja alá. A szervezetek állami támogatásból származó bevételei jelentősen emelkedtek, kisebb ingadozások mellett tartósan 44-49 százalék között alakult az arányuk. A magántámogatások aránya az előző időszakhoz képest alacsonyabb szinten stabilizálódott (23-28 százalék). Az alaptevékenységből származó bevételek gyors növekedése folytatódott, arányuk 1998 és 2002 között megközelítőleg 12 százalékról 15 százalékra emelkedett. Ez már a professzionalizálódás fontos pénzügyi jele: a szervezetek egyre inkább nemcsak támogatásokból, hanem saját szolgáltatásaik értékesítéséből is képesek voltak bevételt teremteni. Ugyanakkor ez nem jelentette az állami függőség megszűnését, hiszen az állami támogatások továbbra is a bevételek közel felét biztosították. Az alaptevékenységből származó bevételek növekedésével szemben a gazdálkodási tevékenységből származó bevételek aránya tovább zsugorodott, mintegy 16 százalékról 12 százalék körüli szintre. Ez az időszak az állami finanszírozás dominanciájának megszilárdulása mellett a szervezetek szolgáltató jellegének fokozatos erősödését mutatja. Emellett az 1997-ben bevezetett személyi jövedelemadó 1 százalékának felajánlási rendszere új, kiszámítható finanszírozási forrást biztosított a civil szervezetek számára, amely hozzájárult működésük stabilizálásához (Bocz 2004).

Az állami támogatásokon belül már megfigyelhető volt a normatív finanszírozás térnyerése. Különösen a normatív költségvetési finanszírozás, a központi alapoktól kapott támogatások és az önkormányzati források szerepe nőtt. A legnagyobb részarányt a költségvetési támogatások tették ki, azon belül is a nem normatív költségvetési támogatások (6. ábra). Utóbbiak aránya az állami bevételek 54,4 százalékát tették ki. Az 1990-es években a normatív költségvetési támogatások részaránya folyamatosan emelkedett (az állami bevételeken belül az 1994-es 24 százalékról 2000-re 30,8 százalékra). Ez a közfeladat-ellátás intézményesülésének és szabályozottabbá válásának irányába mutat. Az önkormányzati támogatások mértéke jelentősen elmarad a költségvetési támogatások nagyságától, ugyanakkor az 1990-es évek

végén a nem normatív önkormányzati támogatások részarányának folyamatos növekedése tapasztalható (az 1994-es 5,8 százalékról 2000-re 8,4 százalékra).

A bevételek növekedése a szociális nonprofit szektorban ugyanakkor nem volt egyenletes: a támogatások továbbra is elsősorban a nagyobb, professzionálisabb szervezetekhez jutottak el. 2002-re jelentősen nőtt a nagyobb bevétellel rendelkező szervezetek aránya. Miközben továbbra is sok kis költségvetésű szervezet működött, egyre több nonprofit szervezet rendelkezett 10 millió forintot meghaladó éves bevétellel, ami a szolgáltatások professzionalizálódását és az erőforrások koncentrációját tükrözte. A finanszírozási egyenlőtlenségek fennmaradását jelzi az is, hogy bár az állami támogatások összege jelentősen nőtt 1994-hez képest, normatív költségvetési támogatáshoz 2002-ben is csupán a szociális alapítványok mintegy 7 százaléka, illetve a társas nonprofit szervezetek 19 százaléka jutott hozzá, és a nagy összegű támogatások továbbra is a szervezetek viszonylag szűk körénél koncentráálódtak. A minőségi letisztulás tehát együtt járt az erőforrások koncentrációjával is (Bocz 2004).

A 2003 és 2010 közötti időszak

E korszakban vált igazán összetetté a bevételszerkezet. Az állami támogatások aránya végig magas maradt, jellemzően 47-51 százalék között mozgott, vagyis továbbra is ez volt a bevételi szerkezet legfontosabb eleme (5. ábra). Az állami függőség tehát magas szinten stabilizálódott. Ugyanakkor az időszak legmarkánsabb változása az alaptevékenységből származó bevételek dinamikus növekedése volt: arányuk 15 százalékról 2007-re közel 24 százalékra emelkedett, majd ezt követően is 18-20 százalék körüli szinten maradt. Ez azt jelenti, hogy a szociális nonprofit szervezetek egyre nagyobb mértékben voltak képesek saját szolgáltatásaik révén piaci bevételt generálni. A gazdálkodási tevékenység szerepe ezzel szemben tovább csökkent: az 1990-es évek közepének 20 százalék körüli szintjéről 2010-re 5,8 százalékra esett vissza. Ez egy fontos strukturális változás: a saját bevételtermelő képesség növekedése nem elsősorban a vállalkozási tevékenység erősödésén, hanem az alaptevékenységhez kapcsolódó szolgáltatási bevételeken keresztül ment végbe. A 2008-as válság sem fordította meg ezt a folyamatot. Bár az alaptevékenységből származó bevétel 2008 után átmenetileg visszaesett, 2010-re ismét 18 százalék körüli szintet ért el. Ez arra utal, hogy a szociális nonprofit szektor saját szolgáltatási kapacitása a válság ellenére is tartós eleme maradt a finanszírozásnak.

A magántámogatások aránya 2007-ig mérséklődött, majd a gazdasági válság idején ismét emelkedni kezdett, 2010-re pedig már közel 28 százalékot tett ki. A bevételszerkezet tehát diverzifikáltabbá vált: miközben az állami források dominanciája fennmaradt, egyre nagyobb szerepet kaptak a szervezetek saját alaptevékenységéből származó bevételek.

Az állami támogatások megoszlásáról rendelkezésre álló 2006-os adatok (6. ábra) azt mutatják, hogy az ezredfordulóhoz képest alapvetően megváltozott az állami támogatások szerkezete. A normatív költségvetési támogatások már az állami bevételek 48,6 százalékát adták, míg a központi nem normatív támogatások aránya 31,9 százalékra mérséklődött az állami támogatásokon belül. Vagyis az 1994-ben még domináns nem normatív finanszírozással szemben 2006-ra a normatív támogatás vált az állami finanszírozás legfontosabb elemévé. Ez a változás jól illeszkedik a szektor professzionalizálódásának és intézményesülésének folyamatához: a nonprofit szervezetek egyre nagyobb része már nem csupán eseti állami támogatások révén kapcsolódott a szociálpolitikai feladatellátáshoz, hanem szabályozott, normatív finanszírozási rendszereken keresztül vett részt közfeladatok ellátásában.

Ezzel párhuzamosan az önkormányzati finanszírozás is differenciálódott. 2006-ban az önkormányzati nem normatív támogatások az állami bevételek 8,6 százalékát, a normatív önkormányzati támogatások 3,9 százalékot tették ki. Bár ezek súlya a központi támogatásokhoz képest kisebb maradt, jelenlétük azt mutatja, hogy a szociális nonprofit szervezetek helyi szinten is bekapcsolódtak a közfeladatok ellátásába, illetve a helyi szociális problémák kezelésébe.

A 2003 és 2010 közötti időszak legfontosabb változása az előző korszakhoz képest nem egyszerűen az állami támogatások növekedése, hanem azok szerkezetének átalakulása. Az állami finanszírozás az 1990-es évekre jellemző inkább eseti, nem normatív jellegű támogatási rendszerétől egy intézményesebb, normatív finanszírozás felé mozdult el, miközben a szociális nonprofit szervezetek saját szolgáltatási bevételei is jelentősen megerősödtek. A szektor így ebben az időszakban egyszerre vált erősebben közfeladat-ellátóvá és gazdaságilag önállóbbá, miközben az állami finanszírozástól való függősége továbbra is jelentős maradt.

A 2011 és 2017 közötti időszak

Mivel 2011 és 2017, illetve 2018 és 2024 között lényegesen eltérő folyamatok figyelhetők meg a bevételszerkezet alakulásában, ezért a 2010-től napjainkig eltelt időszakot két részre bontva vizsgálom.

2011 és 2017 között a bevételszerkezetet tekintve (5. ábra) megállapítható, hogy az állami támogatások aránya 40-49 százalék közötti sávban ingadozott, vagyis továbbra is meghatározó maradt, bár már nem mutatott tartós növekedési trendet. 2011-ben az állami bevételek 47,5 százalékát tették ki a teljes bevételnek, majd 2016-ig ez 40 százalékra csökkent. Ezt követően azonban ismét fokozatos növekedés következett, és 2017-re az állami források aránya 44,9 százalékra emelkedett.

Ezzel párhuzamosan a magánforrások súlya 2011-ben 24,4 százalék volt, 2017-re pedig egy néhány évig tartó emelkedés után 22,3 százalékra csökkent. A magánforrások tehát továbbra is fontosak maradtak, de az állami finanszírozás mellett fokozatosan kisebb relatív szerepet tölthettek be.

Különösen figyelemre méltó az alaptevékenységből származó bevételek alakulása. Ezek aránya 2011-ben 20,6 százalék, majd 2016-ban már 26,9 százalék, 2017-ben pedig 23,6 százalék volt. Bár az időszak végén némi visszaesés látható, az alaptevékenységből származó bevételek súlya összességében jóval magasabb szinten zárta az időszakot, mint a korábbi évtizedekben. Ez azt jelzi, hogy a szociális nonprofit szervezetek egyre nagyobb mértékben tudtak saját, értékesíthető szolgáltatásaik révén bevételt generálni.

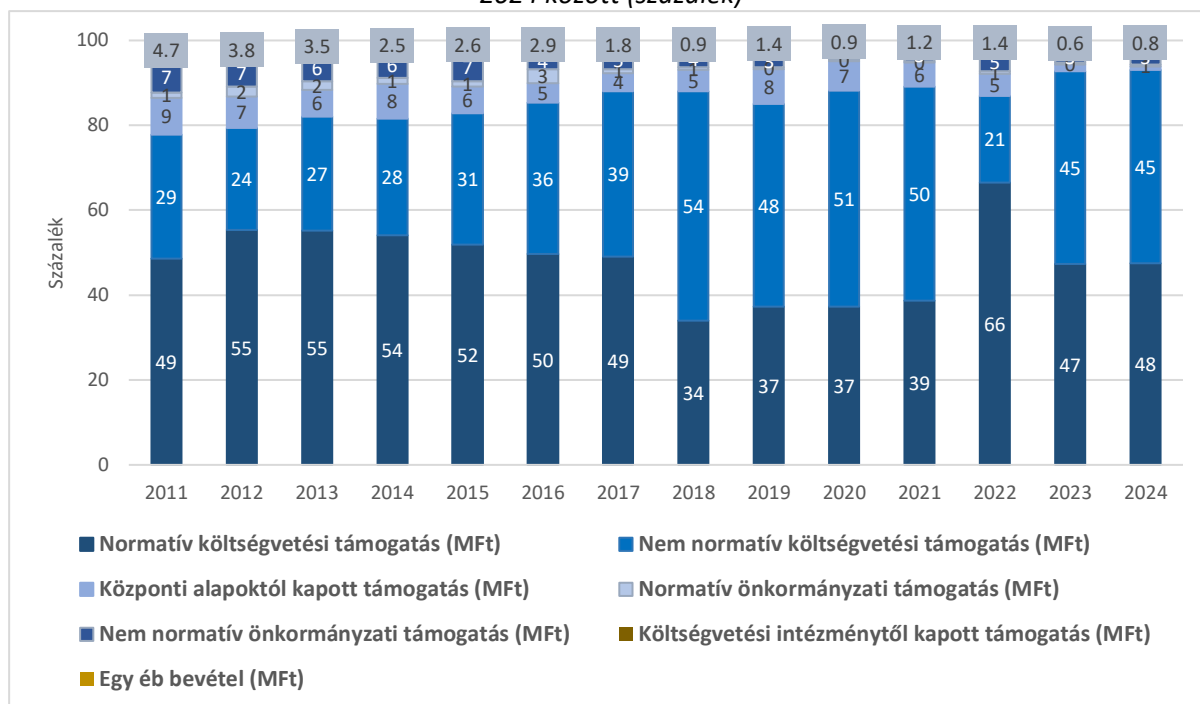
A gazdálkodási tevékenység súlya ezzel szemben 2011-ben 6,7 százalék, 2017-ben pedig 8,3 százalék volt. Így a saját bevételtermelés erősödése ebben a szakaszban elsősorban nem a klasszikus vállalkozási tevékenységhez, hanem az alaptevékenységhez kapcsolódó szolgáltatások bevételeinek növekedéséhez kötődött.

2011 és 2017 között tehát az állami finanszírozás továbbra is a bevételszerkezet meghatározó eleme maradt, de ezzel párhuzamosan a szektor saját gazdasági teljesítőképessége is erősödött. A szociális nonprofit szervezetek egyre inkább képesek voltak saját szolgáltatásaikból bevételt előállítani, miközben közfeladat-ellátó szerepük miatt továbbra is jelentős állami forrásokra támaszkodtak.

2011-ben az állami támogatásokon belül (7. ábra) a normatív költségvetési támogatás 48,5 százalékot tett ki, miközben a nem normatív költségvetési támogatás 29,3 százalékot. A normatív támogatás már egyértelműen nagyobb súlyt képviselt. Néhány éves emelkedés után a normatív költségvetési támogatás aránya 2017-ben a 2011-es értékhez közel, 49,1 százalékon állt. A nem normatív költségvetési támogatás aránya az időszak utolsó éveiben jelentős mértékben nőtt és 2017-ben már 39 százalékon állt. Az önkormányzati normatív támogatások viszont végig nagyon alacsony súlyt képviseltek, bár az időszakban az állami

bevételeken belüli arányuk 1,3 százalékról 3,2 százalékra nőtt. Az önkormányzati nem normatív támogatások a kezdeti 7,3 százalékról 4,7 százalékra csökkentek az időszak végére. Az önkormányzati finanszírozás jelentős elmaradása a központi támogatások mértékétől azt jelzi, hogy a közfeladat-ellátás finanszírozása egyre inkább a központi, szabályozott, normatív finanszírozás felé tolódott, miközben az önkormányzati normatív finanszírozás marginális maradt.

7. ábra. A szociális szervezetek állami bevételeinek megoszlása bevételi források szerint 2011 és 2024 között (százalék)

Forrás: Nonprofit szervezetek Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal) adott évre vonatkozó adatfelvételének adatai alapján saját szerkesztés.

A 2018 és 2024 közötti időszak

2018-ban markáns változás következett be a bevételszerkezetben. Az állami bevételek aránya a 2018-as 48,8 százalékos szintről 2022-re 42,5 százalékra csökkent. Ezt követően jelentősen emelkedett, majd 2024-re 46,4 százalékra mérséklődött.

A változás másik fontos eleme a magánforrások erősödése. 2017-ben a magánbevételek még 22,3 százalékot képviseltek, 2018-ban azonban 28,1 százalékra ugrottak, és 2024-ben is 27,5 százalékot tettek ki. Ez azt jelenti, hogy a korszak végére a szociális nonprofit szektor bevételszerkezetében a magánforrások súlya ismét közelebb került az állami forrásokéhoz.

Még erőteljesebb a változás az alaptevékenységből származó bevételeknél. Ezek aránya 2018-ban 16,4 százalékra esett vissza, majd további csökkenéseket követően 2023-ban ismét jelentősen, 17,3 százalékra, 2024-ben pedig 19,3 százalékra emelkedett. Az időszak egészét tekintve tehát a saját szolgáltatási bevételek továbbra is a szektor fontos bevételi pillérét jelentették, bár ez évről évre jelentős ingadozás mutatott.

A gazdálkodási tevékenység súlya ebben az időszakban 6-8 százalék körül alakult, 2024-ben 6,7 százalék volt. Vagyis a korábban megfigyelhető hosszú távú tendencia tovább folytatódott: a nonprofit szervezetek saját gazdasági ereje elsősorban nem vállalkozási tevékenységből, hanem az alaptevékenységükhöz kapcsolódó szolgáltatásokból származó bevételekből állt. 2018-tól az állami bevételek összetételében is változás következett be (7. ábra). A nem normatív költségvetési támogatások súlya 2018-tól négy éven át meghaladta a normatív költségvetési támogatásokét, majd a 2022-es kiugró értékek (amikor a normatív költségvetési támogatások aránya 66,5 százalék, míg a nem normatív költségvetési támogatások aránya 20,6 százalék volt) után a két költségvetési támogatás súlya az állami bevételeken belül közel került egymáshoz (2024-ben 47,5 és 45,5 százalék). A COVID járvány megváltoztathatta az állami támogatások, magánforrások és saját bevételek arányát, különösen azért, mert a saját tevékenységből származó bevételek sérülékenyebbek lehettek a járvány miatt bevezetett korlátozások miatt.

Az önkormányzati oldal továbbra is kisebb súlyú maradt. A nem normatív önkormányzati támogatások súlya (3-5 százalék) a teljes időszakban jelentősen meghaladta a normatív önkormányzati támogatások súlyát (0,3-0,8 százalék).

Az 1990-es rendszerváltás óta a szociális nonprofit szervezetek bevételszerkezetében bekövetkező főbb változásokat a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat. A szociális célú civil-nonprofit szervezetek bevételszerkezetének főbb jellemzői 1990 és 2024 között

Időszak	Főbb, kiemelt jellemzők
1990-1997	Az állami támogatásokra való ráutaltság erősödése, nem normatív finanszírozási túlsúlytal. A szociális nonprofit szervezetek bevételszerkezetében az állami támogatások súlya fokozatosan növekedett, miközben a gazdálkodási tevékenységből származó bevételek aránya csökkent. Az állami bevételeken belül a nem normatív, egyedi jellegű támogatások domináltak, ami arra utal, hogy a szektor állami kapcsolódása még elsősorban eseti, mérlegelésen alapuló támogatásokon keresztül valósult meg.
1998-2002	A normatív finanszírozás térnyerése és az állami kapcsolatok intézményesülése. Az állami támogatások továbbra is meghatározó szerepet játszottak, azonban az állami finanszírozás szerkezete fokozatosan elmozdult a normatív támogatások irányába. Ez a szociális nonprofit szervezetek szabályozottabb és kiszámíthatóbb közfeladat-ellátásban való részvételének erősödésére utal. A szektor finanszírozása egyre intézményesebb formát öltött, miközben a saját gazdasági tevékenységből származó források súlya továbbra is mérséklődött.

2003-2010	Az állami finanszírozás dominanciája és a közfeladat-ellátásban betöltött helyettesítő szerep erősödése. A normatív támogatások szerepe az állami bevételeken belül tovább erősödött, 2006-ra a normatív költségvetési támogatások váltak a legfontosabb állami bevételi forrássá. A saját bevételek közül továbbra is az alaptevékenységhez kapcsolódó bevételek voltak jelentősebbek, míg a gazdálkodási tevékenység szerepe korlátozott maradt.
2011-2017	Centralizáció és az állami finanszírozás szerkezetének átrendeződése. Az állami támogatások továbbra is a bevételszerkezet meghatározó elemét jelentették, miközben az önkormányzati források szerepe fokozatosan visszaszorult, és a központi állami finanszírozás súlya erősödött. A normatív és nem normatív támogatások aránya változóvá vált, ami az állami finanszírozási rendszer átalakulását tükrözi. A magánforrások továbbra is fontos kiegészítő szerepet töltek be, a saját bevételek közül pedig elsősorban az alaptevékenységhez kapcsolódó bevételek voltak jelentősek.
2018-2024	A finanszírozási szerkezet diverzifikálódása, a magánforrások erősödése. Az állami bevételek továbbra is meghatározóak maradtak, de arányuk ingadozott, miközben a magánforrások súlya jelentősen emelkedett. Az alaptevékenységből származó saját bevételek továbbra is fontos pillért jelentettek, a gazdálkodási tevékenységből származó bevételek súlya viszont alacsony maradt. Az állami támogatásokon belül a normatív és nem normatív finanszírozás súlya több alkalommal is átrendeződött. A COVID-19 időszak és az azt követő évek valószínűleg hozzájárultak a bevételi források ingadozásához és az állami-, illetve magánforrások szerkezetének változásához.

Forrás: Saját szerkesztés.

ÖSSZEZÉS

A tanulmány a magyarországi szociális célú nonprofit szervezetek fejlődését vizsgálta az 1990-es rendszerváltástól 2024-ig, különös tekintettel a szektor gazdasági erejének és bevételszerkezetének változására.

Az eredmények alapján a szociális nonprofit szektor gazdasági ereje hosszú távon egyértelműen növekedett, de ez a növekedés nem a szervezetek számának folyamatos bővülésével ment végbe. A rendszerváltást követő extenzív növekedési szakaszban elsősorban a szervezetek száma emelkedett, miközben a szektor gazdasági és foglalkoztatási kapacitása még korlátozott volt. Az ezredfordulót követően ezzel szemben fokozatos professzionalizálódás és erőforrás-koncentráció bontakozott ki. A 2003 és 2010 közötti időszakban már a bevételek és a foglalkoztatás dinamikus növekedése vált meghatározóvá. A 2008-as gazdasági válság e mutatókban nem eredményezett azonnali visszaesést.

A 2010 utáni időszakban a gazdasági erő mennyiségi növekedése és szerkezeti koncentrációja egyszerre figyelhető meg. A szociális nonprofit szervezetek száma 2012 után fokozatosan csökkent, miközben a foglalkoztatottal rendelkező szervezetek száma emelkedett. Ez arra utal, hogy a szektoron belül a kisebb szervezetek visszaszorulása mellett a nagyobb, professzionálisabb és foglalkoztató szervezetek súlya növekedett. A szociális szervezetek bevételeinek abszolút értéke ugyancsak jelentősen bővült, és az egy szervezetre jutó bevétel

a vizsgált időszak végére meghaladta a korábbi évtizedek szintjét. A szociális nonprofit szervezetek gazdasági súlya tehát nem a szervezetek számának növekedésében, hanem egyre inkább a szervezetek egy részénél koncentrálódó pénzügyi és foglalkoztatási kapacitásban tükröződik.

E folyamatot az önkéntesség alakulása árnyalja. A foglalkoztatás professzionalizálódása mellett az önkéntes erőforrások továbbra is jelentős szerepet töltenek be: 2024-ben a szociális nonprofit szervezetek mintegy 80 százaléka rendelkezett önkéntessel. A COVID-19 időszakában az önkéntesekkel rendelkező szervezetek száma különösen erőteljesen emelkedett, ami arra utal, hogy válsághelyzetekben a civil szervezetek társadalmi erőforrás-mobilizáló képessége felértékelődött. A szektor gazdasági ereje ezért nem kizárólag pénzügyi és foglalkoztatási kapacitásként, hanem önkéntes erőforrások mozgósítására való képességként is értelmezhető.

A gazdasági erő növekedése azonban nem jelentette a szociális nonprofit szektor állami finanszírozástól való függetlenedését. A bevételszerkezet egészét tekintve az állami támogatások a teljes időszakban meghatározó bevételi forrást jelentettek. Ugyanakkor a finanszírozás szerkezete jelentősen átalakult. Az 1990-es években még nagyobb szerepet játszottak a nem normatív, egyedi jellegű állami támogatások, majd az ezredfordulót követően a normatív finanszírozás vált meghatározóbbá. A 2006-os adatok szerint a normatív költségvetési támogatások már az állami bevételek 48,6 százalékát adták, szemben a központi nem normatív támogatások 31,9 százalékos súlyával. Ez a közfeladatok szabályozottabb és intézményesebb finanszírozásában való részvétel erősödésére utal. A 2010 utáni időszakban ugyanakkor ismét jelentős átrendeződés következett be az állami finanszírozáson belül. Miközben az önkormányzati források szerepe visszaszorult, a központi állami finanszírozás meghatározó maradt, és a normatív, illetve nem normatív támogatások súlya több alkalommal is változott. Ez arra utal, hogy a centralizáció nem a szociális nonprofit szervezetek közfeladat-ellátásból való kiszorulását eredményezte, hanem az állam és a nonprofit szektor kapcsolatának intézményi és finanszírozási átrendeződését. A szociális nonprofit szervezetek egy része továbbra is bekapcsolódott a közfeladatok ellátásába, de az ehhez szükséges erőforrásokhoz egyre inkább központi finanszírozási csatornákon keresztül jutottak hozzá. A bevételszerkezet másik fontos tanulsága a saját erőforrás-teremtő képesség fokozatos erősödése, amely azonban nem volt elegendő az állami függőség megszüntetéséhez. Az alaptevékenységből származó bevételek súlya hosszú távon jelentősen növekedett: míg az

1990-es évek közepén csak néhány százalékot képviselt, a 2000-es évektől már tartósan 15-25 százalék közötti arányt ért el. Ezzel szemben a gazdálkodási tevékenységből származó bevételek súlya az 1990-es évek közepének mintegy 20 százalékos szintjéről 2010-re 5,8 százalékra csökkent. A saját bevételtermelő képesség tehát nem elsősorban a klasszikus vállalkozási tevékenység erősödésén, hanem a szociális szolgáltatások nyújtásából származó bevételek növekedésén keresztül vált jelentősebbé.

A vizsgálat eredményei a rendszerváltás utáni magyar nonprofit szektor fejlődéséről szóló korábbi elméleti vitához is hozzájárulnak. A szociális nonprofit szektor valóban jelentősen megerősödött, és egyre fontosabb szereplővé vált a szociális szolgáltatások rendszerében, azonban megerősödése nem az állami finanszírozástól való fokozatos függetlenedés irányába mutatott. Sokkal inkább egy olyan modell alakult ki, amelyben a nonprofit szervezetek saját szolgáltatási bevételekkel, magánforrásokkal és önkéntes erőforrásokkal egészítik ki az állami finanszírozást, miközben a közfeladatok ellátásában való részvételük maga is jelentős mértékben állami forrásokra épül. A nonprofit szerepvállalás növekedése tehát önmagában nem garantálja az állami felelősség tényleges kiváltását vagy egy autonóm nonprofit jóléti szféra kialakulását.

A tanulmány legfontosabb következtetése ezért az, hogy a magyar szociális nonprofit alszektor 1990 és 2024 közötti fejlődése nem egyszerűen növekedésként, hanem funkcionális és finanszírozási átalakulásként értelmezhető. A szektor a rendszerváltás utáni kiegészítő és innovatív szerepből fokozatosan intézményesült, professzionalizálódott, gazdasági kapacitása és foglalkoztatási súlya jelentősen nőtt, miközben a szervezeti struktúra a 2010 utáni időszakban koncentráltabbá vált. Ezzel párhuzamosan a bevételszerkezetben tartósan megmaradt az állami források dominanciája, miközben az alaptevékenységből származó saját bevételek súlya növekedett, a gazdálkodási bevételeké pedig visszaszorult.

Mindez egy sajátosan magyar jólét mix kialakulását jelzi: a szociális nonprofit alszektor gazdasági és szolgáltatási kapacitása számottevően megerősödött, de autonómiája csak korlátozottan nőtt. A nonprofit szervezetek nem az állam alternatívájává váltak, hanem egyre inkább az állami szociálpolitika végrehajtásának és kiegészítésének, valamint helyettesítésének intézményes szereplőivé lettek. A vizsgált három és fél évtized tapasztalata alapján ezért a szektor gazdasági erejének növekedése és állami függőségének fennmaradása

nem egymást kizáró folyamatok: éppen ezek együttes fennállása jelenti a magyar szociális nonprofit szektor fejlődésének egyik legfontosabb sajátosságát.

IRODALOM

- Andorka Rudolf – Anna Kondratas – Tóth István György (1995): A jóléti rendszer jellemzői és reformjának lehetőségei. *Közgazdasági Szemle*, 42(1) pp. 1-29.
- Bocz János (1997): *Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései. Társadalomstatistikai Füzetek.
- Bocz János (2004): *Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon 1994-ben és 2002-ben*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Bródy Luca Sára – Velkey Gábor Dániel (2026): Governing through care: faith-based social service provision in rural Hungary. *Territory, Politics, Governance*, 14(7) pp. 1301–1316.
DOI: 10.1080/21622671.2026.2618168
- Evers, Adalbert (1995): Part of the welfare mix: The third sector as an intermediate area. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 6(2) pp. 159-182.
DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02353995>
- Evers, Adalbert - Laville, Jean-Louis (eds.) (2004): *The third sector in Europe*. Cheltenham – Northampton: Edward Elgar.
- Evers, Adalbert – Wintersberger, Helmut (1990): *Shifts in the welfare mix: Their impact on work, social services, and welfare policies*. California: Westview Press.
- Ferge Zsuzsa (1993): A szociális polgáriság feltámasztásának nehézségei. *Esély*, 5(6) pp. 3-28.
- Hoffman István (2017): The structure of the personal social services in Hungary. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, Sectio Iuridica*, 56(3), pp. 83-100.
DOI: <https://doi.org/10.56749/Annales.elteajk.2017.lvi.6.83>
- Johansson, Hakan, – Arvidson, Malin – Johansson, Staffan (2015): Welfare Mix as a Contested Terrain: Political Positions on Government–Nonprofit Relations at National and Local Levels in a Social Democratic Welfare State. *Voluntas*, 26, pp. 1601-1619.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-015-9580-4>
- Kákai László – Vető Balázs (2019): Állam és/vagy önkormányzat? Adalékok az önkormányzati rendszer átalakításához. *Politikatudományi Szemle*, 28(1) pp. 17-41.
DOI: 10.30718/POLTUD.HU.2019.1.17
- Kákai László (2024): Nonprofit szervezetek lehetőségei az egyre inkább centralizálódó közszolgáltatási rendszerben. *Civil Szemle*, 21(3) pp. 89-115.
- Kákai László – Solymári Dániel (2023): A stratégiai partnerség és válságállóság – A válságállóság kérdése a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkáján keresztül. *Civil Szemle*, 20(3) pp. 115-144.
- Kiss Julianna – Gelencsér Balázs – Tóth Janka – Porkoláb Anikó – Sczigel Andrea – Asztalos Krisztina (2025): *NIOK Civil jelentés 2025*. Budapest: Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány.
- Kuti, Éva (1992): Scylla and Charybdis in the Hungarian nonprofit sector. In: Kuhnle, Stein – Selle, Per (eds.): *Government and voluntary organizations: A relational perspective*. Aldershot: Avebury, pp. 185-197.
- Kuti Éva (1996): A nonprofit szervezetek szerepe a kilencvenes évek magyar társadalmában és gazdaságában. *Közgazdasági Szemle*, 43(10) pp. 905-919.

Kuti, Éva (1999): Different Eastern European countries at different crossroads. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 10(1) pp. 51-60.

DOI: <https://doi.org/10.1023/a:1021491720489>

Kuti, Éva - Sebestény, István (2004): Boom and consolidation: The nonprofit sector in Hungary. In. Zimmer, Annette – Priller, Eckhard (eds.) *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit-Organizations Work*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-322-80980-3_32

Laki Ildikó – Sebestény István – Bartal Anna Mária (2023): A magyar kulturális civil-nonprofit szervezetek és az önkéntesség jellemzői a szakirodalmi elemzések és a statisztikák (2010-2021) alapján. *Önkéntes Szemle*, 3(3) pp. 3-30.

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.3.3-30>

Tóth István György (1999): Rendszer- és századváltás Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 9(2) pp. 151-155.

Salamon, Lester Milton – Anheier, Helmut K. (1996): *The emerging nonprofit sector: An overview*. Manchester: Manchester University Press.

Salamon, Lester Milton – Toepler, Stefan (2015): Government–nonprofit cooperation: Anomaly or necessity? *International Society for Third-Sector Research*, 26(6) pp. 2155-2177.

DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-015-9651-6>

Zupkó Gábor (2002): *Közigazgatási reformirányzatok az ezredfordulón*. Budapest: Századvég.